

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Pilna laika studijas

Skolotāju izglītības nodaļa

Profesionālā bakalaura studiju programma

Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

ĒRIKA KIVLIŠA

Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sensoro spēju attīstības

sekmēšana rotaļu darbībā

Bakalaura darbs

Darba autors

Ērika Kivliša

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais

Amats

Dr. paed.

Grāds

Daiga Kalēja-
Gasparoviča

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2018

Anotācija

Vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sensoro spēju attīstīšana rotaļu darbībā. Bakalaura darba mērķis bija analizēt literatūru un praktiski novērot vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sensoro spēju attīstīšanu rotaļu darbībā. Bakalaura darbs sastāv no divām daļām. . Teorētiskajā daļā tika analizēta literatūra par sensorajām spējām un to sekmēšanu, rotaļas jēdzienu un būtību. Empīriskajā daļā tika veikts novērojums, lai noskaidrotu kā bērni ir attīstījuši dzirdi, tausti un redzi, rotaļu darbības rezultātā, sensorās spējas tika novērtētas trīs nedēļu periodā. Novērojuma rezultāti tika apkopti, lai varētu izdarīt secinājumus par sensoro spēju attīstību. Pamatojoties uz apkopotajiem sensoro spēju rezultātiem rotaļu laikā, var apgalvot, ka mērķtiecīgi atlasītas rotaļas un rotaļu darbība ar atbilstošu saturu, veiksmīgi sekmē vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sensoro spēju attīstību. Veicot bērnu sensoru spēju novērošanu pētījuma sākuma un beigās var secināt, ka rotaļas tās attīsta, ja bērns tajās iesaistās un pats aktīvi piedalās. Bakalaura darbs sastāv no 72 lapaspusēm, 11 attēliem, un 7 tabulām. Izmantotie literatūras avoti 59, no kuriem latviešu valodā 35, svešvalodā 25.

Atslēgas vārdi: Sensorās spējas, vidējais pirmsskolas vecums, rotaļu darbība, sekmēšana, attīstība.

Annotation

Development of the sensory abilities of children of middle aged children in play. The purpose of the Bachelor study was to analyze the literature and to practically observe the development of the sensory abilities in the middle aged preschool in play. The Bachelor Thesis consists of two parts. The theoretical part analyzed the literature on sensory abilities and their development, the concept and essence of the game. In the empirical part, an observation was conducted to find out how children developed hearing, sensation and vision, as a result of play, sensory abilities were assessed over a three week period. The results of the observation were maintained in order to draw conclusions on development of sensory abilities. Based on the collected results of sensory abilities during the play, it can be argued that purposefully selected play and play with appropriate content successfully contributes to the development of the sensory abilities of children in middle preschool age. By observing the ability of children's senses from start and end of the study, it can be concluded that the play develops them when the child engages in them and actively participates in them. Bachelor paper consists of 72 pages, 11 pictures, and 7 tables. Literature sources used 59, of which Latvian 35, foreign language 25.

Key words: Sensor abilities, middle pre-school age, play, development, improvement.

Saturs

Ievads.....	5
1. Sensorās spējas un to sekmēšana.....	8
1.1. Sensoro spēju raksturojums	8
1.2. Sensoro spēju attīstība pirmsskolā	15
2. Rotaļu jēdziena skaidrojums teorētiskajās atziņās.....	20
2.1. Rotaļu būtība	20
2.2. Rotaļu iedalījums un veidi	26
2.3. Rotaļa – sensoro spēju attīstības sekmētāja	31
Secinājumi	38
3. Empīriskais pētījums	39
3.1. Metodoloģiskais pamatojums	39
3.2. Pētījuma norise.....	42
3.3. Iegūtie rezultāti un to analīze	48
Secinājumi	57
Izmantotā literatūra un informācijas avoti.....	59
PIELIKUMI.....	62

Ievads

Rotaļa, bērns un bērnība ir nedalāmi jēdzieni. Ikviena bērna bērnība ar savām rotaļām ir vērtība pati par sevi, to nevar salīdzināt vai pretstatīt citiem cilvēka dzīves gājuma posmiem. Bērnība ir rotaļu laiks. Ne velti praksē un zinātnē sastopamies ar izteicienu: rotaļa – bērnības pavadonis.

Šī bakalaura darba mērķis ir ielūkoties katra bērna radošajās rotaļās, apskatīt pedagogu, psihologu atziņas par rotaļām un to sensoro spēju sekmēšanu.

Pedagoģiskajā un psiholoģiskajā literatūrā šobrīd bērna attīstību rotaļā izprot plašāk – ne tikai kā bērna individuālo spēju rotaļāties, bet arī kā sensoro spēju attīstību.

Bērnība ir svarīgs posms cilvēka dzīvē, tas ir pamats visai turpmākajai dzīvei. Tādēļ svarīgi ir izprast bērnību, tās vērtības. „Bez rotaļām bērns būtu visnožēlojamākais radījums... Rotaļa ir tas brīnišķīgais tilts, kurš savieno bērna neaptveramo un nepiepildāmo „es gribu” ar viņa maziņo un nespējīgo „es varu”. Tas viss rada bērnam rotaļu prieku. Prieks rodas tad, ja viņam ir iespēja izmēģināt līdz šim vēl nenojaustas spējas”, atzīst latviešu pedagogs O. Svenne (Svenne, 1930).

Rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna dzīvesveids. Rotaļā viņš rada savu domu, jūtu un izjūtu pasauli – viņš domā, sacer, salīdzina, runā, izdomā, izpildot lomu, priecājas, skumst, smejas un dusmojas. Viņš rotaļā mācās, strādā, vēro, zīmē, eksperimentē, gatavo rotaļlietas. Rotaļa viņu nodarbina.

Bērnība ir dzīves sākumposms, kad notiek cilvēka visstraujākā attīstība, posms, kad cilvēks mācās runāt, staigāt, just un pārdzīvot, kad notiek sabiedriskās pieredzes apguve. Cilvēka personības attīstības sākumu meklējam tieši bērnībā, jo šis vecums ir īpaši sensitīvs. Šajā vecumā veidojas attieksme pret sevi, citiem, darbu, dabu, veidojas cilvēka dzīves stils, notiek viņa personības identificēšanās (Adlers, 2001; Erikson, 1968).

Rotaļa palīdz bērnam izprast sevi, tuvoties un apgūt tuvāko apkārtni, iedziļināties gan pieaugušo, gan citu bērnu attiecībās. Tā palīdz izjust, pārdzīvot un atcerēties vēroto, dzirdēto, TV skatīto un radoši to attēlot savās rotaļās, pašiem izpildīt kādu lomu – vecāku, skolotāja, pasaku varoņa u.c. Rotaļā bērnu priecē viņa varēšana, neatkarība, patstāvība. Vai arī otrādi – viņš pārdzīvo savu vienatni, neprasmi sadarboties ar rotaļu biedriem (Dzintere, 2007) .

Bērnība ir svarīgs posms cilvēka dzīvē, tas ir pamats visai turpmākajai dzīvei. Ja pamati ir stipri, tas daudzkārt palīdzēs dzīves grūtībās turpmākajos dzīves posmos. Tādēļ svarīgi ir izprast bērnību, tās vērtības. “Daba vēlas, lai bērni būtu bērni, iekams būt par pieaugušajiem” – Ž. Ruso.

Filozofs R. Vilciņš uzskata, ka bērnība ir vērtība cilvēka dzīvē. “Bērnība kreditē un tāldarbīgi iestrādā visus galvenos mūsu turpmākās dzīves virzienus, ietekmē tajos gūtos panākumus, garām palaisto un zaudēto.” Bērnība – tas ir prieka bezrūpības un rotaļu laiks, kad prieki un pārestības sāpes var ietekmēt visu dzīvi (Vilciņš,1995).

Rotaļu dažkārt saista ar izklaidi, ar nenopietnu bērna brīvā laika pavadīšanu. Pedagoģiskajā procesā dominē izskaidrojoši ilustratīvā metode, dažkārt pat reproduktīvā metode, maz iekļaujot rotaļu kā dabisku bērna mācīšanās veidu.

Rotaļa ir noteikts darbības veids, kas atplaukst bērnības gados un pavada cilvēku visu tā dzīvi. Rotaļa ar savu atvērtību, daudzpusīgajām funkcijām piesaista pedagogu, psihologu, filozofu uzmanību. Rotaļā bērni spēj gan verbālās, gan neverbālās komunikācijas veidā paust savas problēmas, gan atklāt vēlmes un vajadzības.

Pētījuma objekts: rotaļu darbība.

Pētījuma priekšmets: sensorās spējas.

Pētījuma mērķis: teorētiski analizēt un praktiski pārbaudīt vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sensoro spēju attīstības sekmēšanu darbībā.

Uzdevumi:

1. Teorētiski analizēt pedagoģijas un psiholoģijas zinātnieku atziņas par rotaļu un bērnu sensorām spējām.
2. Analizēt sensoro spēju attīstību rotaļā - pirmsskolā.
3. Pārbaudīt hipotēzes apgalvojumus empīriskā pētījumā un analizēt iegūtos rezultātus.

Pētījuma metodes:

Teorētiskā: literatūras analīze.

Empīriskā: pedagoģiskais novērojums, situācijas analīze.

Pētījuma bāze:

Rīgas pirmsskolas izglītības iestāde "XXX", vidējā vecuma grupa "Ezīši" 20 bērni.

Pētījuma hipotēze:

Vidējā pirmsskolas vecuma, bērnu sensoro spēju attīstība tiks sekmēta, ja skolotājs vadītā rotaļu darbība:

- 1) Tiek mērķtiecīgi atlasītas rotaļas sensoro spēju attīstībai
- 2) Rotaļu darbība ar sensoro spēju attīstības saturu

1. Sensorās spējas un to sekmēšana

1.1. Sensoro spēju raksturojums

Lai iespējami pilnīgāk izprastu pirmsskolēna sensorās attīstības pedagoģiski psiholoģisko pamatojumu (zinot, ka jāpārzina arī anatomiski fizioloģiskais pamatojums), jāorientējas vēsturiskajā pedagogu un psihologu skatījumā uz bērna attīstību caur viņa sajūtu pasauli.

Jau senie grieķi izšķīra cilvēka piecus sajūtu orgānus – redzi, dzirdi, tausti, ožu un garšu. Šajos sajūtu orgānos radušās sajūtas ir pirmais psihes izziņas process cilvēka dzīvē, ar kura palīdzību tiek saņemta pati elementārākā informācija no ārējās un iekšējās pasaules, apgalvo A.Rubenis (Rubenis,1994).

A.Rubenis ir izpētījis, ka viens no filozofiem cilvēku sajūtām ir devis savu rašanās un saistības izskaidrojumu, apgalvojot, ka “ir seši dvēseles spēki, no kuriem 3 – prāts, redze, dzirde – ar garu. Prāts mijiedarbojas ar augstāko – Dievu, dzirde – ar gaisu, oža, garša – ar ūdens tvaikiem, tauste – ar zemi. Tikai prāts nekur nav lokalizēts.” (Rubenis, 1994).

V.Jonīte raksta, ka viens no pirmajiem pedagogiem, kas uz bērna audzināšanu skatās no viņa attīstības iespēju posmiem, radot īpašu – četru pakāpju tautas izglītības sistēmu, ir čehs J.A.Komenskis. Savā pedagoģiskajā darbībā viņš ir pievērsis lielu uzmanību bērnu attīstībai un audzināšanai, audzināšanas pakāpēm tautas izglītības sistēmā, to saturam un būtībai, īpaši savos pedagoģiskajos darbos norādot, kādā virzienā būtu jāstrādā bērnu maņu (sajūtu) orgānu – jutekļu attīstībai attiecīgajās tautas izglītības sistēmas pakāpēs. Viņa izpratnē visai tautas izglītības sistēmai jā sastāv no četrām pakāpēm, katrai sešus gadus, atbilstoši četriem mūža posmiem – bērnībai, pusaudža vecumam, jaunībai un vīra briedumam (Jonīte,1997).

Sensoriskā audzināšana ir sensorisko procesu (sajūtu, uztveres, priekšstatu) mērķtiecīga pilnveidošana un attīstīšana bērniem, bet sensoriskie procesi ir cieši saistīti ar sajūtu orgānu darbību. Priekšmets, kurš tiks aplūkots, iedarbojas uz indivīdu redzi; ar tausti tiek justs, vai tas ir ciets vai mīksts, vai virsma ir gluda vai ne; skaņas, kuras izdod kaut kāds priekšmets, tiek uztvertas ar dzirdi. Tādējādi sajūtas un uztvere ir tieša, jutekliska īstenības izzināšana.

Pirmsskolas vecumā sajūtas un uztvere attīstās ļoti intensīvi. Pareizi priekšstati par priekšmetiem vieglāk veidojas to tiešas uztveres (redzes, dzirdes un ožas) procesā, veicot dažādas darbības ar šiem priekšmetiem (Poddjakov & Avaņesova,1981).

Sensoriskā audzināšana vērsta uz to, lai iemācītu bērnus precīzi, pilnīgi un detalizēti uztvert priekšmetus, to daudzveidīgās īpašības un sakarus (krāsu, formu, lielumu, izvietojumu telpā, skaņu augstumu u.tml.) Psiholoģiskie pētījumi rāda, ka bez tādas apmācības bērnu uztvere ilgi paliek pavirša, fragmentāra, netiek radīts vajadzīgais pamats vispusīgai prāta attīstībai, dažādu darbību

(zīmēšanas, konstruēšanas u.c.) apgūšanai, kā arī pilnvērtīgai zināšanu un prasmju iegūšanai jaunākajās klasēs (Vengers, 1976).

Sensoriskā audzināšana bērnu ikdienas dzīvē pirmām kārtām neredz bagātināt bērna personību, viņam tieši saskaroties ar dabu, sabiedriskās dzīves parādībām, ar cilvēka roku radīto lietu pasauli. Pasaules uztveres padziļināšana un bagātināšana virza bērnu uz pasaules izpratnes veidošanos, uz arvien vairāk apjēgtu attieksmi pret apkārtējām parādībām (Poddjakova, Avaņesova, 1986).

Žana Piažē (Piaget, 1936) domāšana virzīja skolotājus, lai koncentrētos uz to, kā bērni uzzina, pretēji tam, ko viņi zina. Kognitīvās attīstības teorija koncentrējas uz paredzamiem kognitīvajiem (domāšanas) posmiem. Piažē uzskatīja, ka katrā attīstības stadijā domāšana bija atšķirīga. Viņa teorija izskaidroja garīgās darbības. Tas ietver to, kā bērni uztver, domā, saprot un uzzina par savu pasauli. Piažē uzskatīja, ka bērni cenšas saprast, ko viņi nezina. Zināšanas tiek apkopotas pakāpeniski, aktīvi iesaistoties reālās dzīves pieredzē. Fiziski darbojoties ar priekšmetiem, mazi bērni atklāj, ka starp viņiem pastāv attiecības vai saikne. Piažē, lai aprakstītu šos procesus lieto terminus kā shēmas, pielāgošanos, asimilācija un ērtība. Šie procesi notiek katrā attīstības stadijā. Shēmas (Berger, 2008) ir garīgās reprezentācijas vai jēdzieni. Pielāgošana (Piaget, 1936) ir termins, ko Piažē izmanto bērniem, kuri garīgi organizē to, ko viņi uztver savā vidē. Ja rodas jauna informācija vai pieredze, bērniem ir jāpielāgojas, iekļaujot šo informāciju viņu domāšanā. Ja šī jaunā informācija neatbilst tam, ko bērni jau zina, rodas nelīdzsvarotības stāvoklis. Lai līdzsvars atgrieztos, pielāgošanās notiek, izmantojot asimilāciju vai adaptēšanos. Asimilācija ir process, kurā tiek iegūta jauna informācija un pievienota tam, ko bērns jau zina. Adaptēšanās pielāgo jau zināmo informāciju, kas atbilst jaunai informācijai. Šis process ir veids, kā cilvēki organizē savas domas un attīsta intelektuālās struktūras. Piažē kognitīvās attīstības posmi ir vienādi visiem bērniem. Lielākā daļa bērnu iziet šīs stadijas pēc kārtības. Katrs posms balstās uz iepriekšējo posmu. Tomēr vecums, kādā bērns progresē caur šiem posmiem, ir mainīgs, jo pastāv nobriešanas atšķirības (Berger, 2008). Lai gan Piažē savu teoriju tieši nepiemēro izglītībai, viņš ļoti ietekmēja bērnu agrīno izglītību. No viņa darba ir attīstījušās daudzas mācību stratēģijas. Tagad aprūpētāji un skolotāji zina, ka mācīšanās ir aktīvs process. Bērnu nodrošināšana ar stimulējošām aktivitātēm palīdz viņiem apgūt zināšanas. Piažē teorija ietver četrus posmus: sensori-motoro, pirmsoperacionālo, konkrētās un formālās operācijas. Pirmie trīs posmi notiek agrā bērnībā un agrīnajos skolas gados. Turpmāk tiek aprakstīti šie posmi īsumā:

- 1) Senso-motorais posms ilgst no dzimšanas līdz divu gadu vecumam. Zīdaiņi izmanto visas savas jūtas, lai izpētītu un apgūtu vidi. Tādā veidā maņu pieredze un kustību attīstība veicina izziņas attīstību. Zīdaiņu fiziskās aktivitātes, piemēram, zīšana, satveršana un

sišana, palīdz viņiem uzzināt par apkārtni. Vispirms kustības ir nejaušas. Pakāpeniski tās kļūst par apzinātas, atkarībā no atkārtošanas. Bērni sāk uzzināt, ka objekti joprojām eksistē, pat ja tie ir ārpus redzesloka. To sauc par objekta pastāvīgumu. Caur izpēti un jauno pieredzi tiek iemācīti jauni koncepti.

- 2) Pirmsoperacionālais posms notiek no diviem līdz septiņiem gadiem. Šajā posmā bērni ir ļoti egocentriski. Tas nozīmē, ka viņi uzskata, ka citi redz pasauli tāpat kā viņi. Bērniem vēl nav spēju redzēt citu viedokli. Šajā laikā tiek apgūtas pārstāvības prasmes. Šīs prasmes ietver valodu, simbolus un zīmējumus. Bērni iemācās lietot simbolus un iekšējos attēlus, taču viņu domāšana ir neloģiska. Šī domāšana ir ļoti atšķirīga no pieaugušajiem indivīdiem. Bērni sāk saprast, ka, mainot kaut kā fizisko izskatu, daudzums nemainās. Viņi spēj atpazīt atšķirību starp lielumu un apjomu. Piemēram, māla bumbu var izstiept garā virvē. Pat ja mainās fiziskais izskats, objekta daudzums nemainās. Šo prasmi sauc par saglabāšanu. Šajā posmā bērni var arī klasificēt objektu grupas un novietot objektus noteiktā kārtībā.
- 3) Septiņu līdz vienpadsmit gadu vecumā sākas konkrētās operācijas. Bērni attīsta spējas domāt sistemātiski, bet tikai tad, ja viņi var atsaukties uz faktiskajiem objektiem un izmantot tos praktiskās darbības. Tad viņi sāk internalizēt dažus uzdevumus. Tas nozīmē, ka viņiem vairs nav jābalstās uz redzamo. Viņi kļūst spējīgi mainīt operācijas. Piemēram, viņi saprot, ka $3 + 1$ ir tas pats kas $1 + 3$. Kad tiek rādītas reālas situācijas, viņi sāk saprast citu viedokli.
- 4) Ceturtais posms, formālās darbības, notiek no vienpadsmit gadiem līdz pieauguša vecuma sasniegšanai. Saskaņā ar Piažē teikto, jaunieši attīsta spējas domāt tikai abstraktā veidā. Viņiem vairs nav vajadzīgi konkrēti piemēri. Problēmu risināšana un argumentācija ir šajā posmā izstrādātās pamatprasmes (Piaget 1936).

Piažē ir izdalījis sešas sensomotoras stadijas:

- 1) Pirmā stadija ir saistīta ar reflektorām darbībām un bērna apmācība pamatojas uz reflektorām kustībām un sajūtām. Pirmajā stadijā bērns apgūst priekšmetus, kas pieskaras viņa ķermenim, izmantojot zīšanu un tveršanu.
- 2) Otrā stadijā bērns sāk pielāgoties apkārtējai videi, iemācās koordinēt roku un muts kustības. Šajā periodā (līdz 4 mēnešiem) bērni iemācās koncentrēt uzmanību uz noteiktiem priekšmetiem un cilvēkiem. Vokālās rotaļas bērns veic kopā ar māmiņu, ja jūtas apmierināts.
- 3) Trešā stadija (4 – 8 mēneši) - bērni iemācās veikt mērķtiecīgas un koordinētākas darbības. Ar acīm meklē kādu konkrētu lietu. Bērns patskaņiem ir pievienojis līdzskaņus, tās ir nozīmīgas valodas attīstībai.

- 4) Ceturtā stadija (8 – 12 mēneši) - notiek mērķtiecīgo un tīšo darbību pilnveidošana un notikumu prognozēšana. Zīdāinis saprot, ka ir daļa no pasaules. Otrajā un trešajā dzīves gadā bērnam veidojas patstāvība, kurā attīstās bērna balsta un kustību aparāts. Šajā vecumposmā ir svarīgi atbalstīt, palīdzēt bērnam tā, lai bērns varētu arī būt patstāvīgs, jo tiešā šajā laikā viņš cenšas būt neatkarīgs un patstāvīgs.
- 5) Piektā stadija (no gada līdz pusotra gada vecumam) raksturīga ar pastiprinātu bērna ziņkāri. Viņš uzmanīgi izpēta katru jaunu priekšmetu, pirms to pieņem vai atgrūž.
- 6) Sestā stadijā – bērni ir atkarīgi no informācijas, kuru saņem no sajūtu orgāniem un visām kustībām (Piaget, 1936).

Vigotska sociokulturālā teorija. Gan Žans Piažē (Piaget, 1936), gan Levs Vigotskis (Vygotskiy, 1978) uzskatīja, ka bērni veido zināšanas, izmantojot pieredzi. Piažē uzskatīja, ka tas notiek, veicot darbības ar rokām. No otras puses, Vigotskis uzskatīja, ka bērni mācās, izmantojot sociālo un kultūras pieredzi. Mijiedarbība ar vienaudžiem un pieaugušajiem palīdz bērniem šajā procesā. Mijiedarbojoties ar citiem, bērni apgūst savas kultūras tradīcijas, vērtības, uzskatus un valodu. Šī iemesla dēļ ģimenēm un skolotājiem būtu jānodrošina liela sociālā sadarbība mazu bērnu vidū (Kaptelinin & Nardi 2006). Vigotskis uzskatīja, ka valoda ir svarīgs domāšanas instruments, un tam ir būtiska loma kognitīvā attīstībā. Viņš iepazīstināja ar terminu privāto runu vai runāšana ar sevi. Tas attiecas uz to, kad bērni "domā skaļi". Pēc valodas apguves bērni "domā skaļi", lai palīdzētu sev virzīties un attīstīt domāšanu. Parasti runāšana ar sevi turpinās, kamēr bērni sasniedz skolas vecumu. Viens no Vigotska nozīmīgākajiem ieguldījumiem bija "proksimālās attīstības zona" (Vygotsky, 1978; Zone of proximal development, ZPD). Šis jēdziens atspoguļo mācīšanos kā mērogu. Viens skalas vai "zonas" gals ietver uzdevumus, kas atrodas bērna pašreizējā attīstības līmenī. Otrs skalas gals ietver uzdevumus, kas bērniem ir pārāk grūti izpildāmi, pat ar palīdzību. Vidū ir uzdevumi, kurus bērns nevar paveikt vienatnē. Tie tiek sasniegti, izmantojot citu zinošu vienaudžu vai pieaugušo palīdzību. Termins, kas tiek izmantots šai palīdzībai, ir "sastatnes". Tāpat kā gleznotājam ir vajadzīga struktūra, uz kuras stāvēt un krāsot ēku, "sastatnes" nodrošina mācību struktūru. Piemēram, skolotājs var sastādīt bērna mācīšanos, veidojot puzli. Skolotājs var pierādīt, kā gabals iederas vai sniedz norādes par krāsu, formu vai izmēru. "Zona" pastāvīgi mainās. Atšķirībā no Piažē, Vigotskis uzskatīja, ka mācīšanās nav ierobežota ar stadiju vai nobriešanu. Bērni savā kognitīvajā attīstībā virzās uz priekšu ar pareizu sociālo mijiedarbību un vadītu mācīšanos (Brown & Vaughan, 2009).

Eriks Eriksons (Erikson, 1998) ierosināja psihosociālās attīstības teoriju. Viņš uzskatīja, ka attīstība notiek visā mūža garumā. Viņa teorija sniedza jaunu ieskatu veselīgas personības veidošanā. Tā uzsver izaugsmes sociālos un emocionālos aspektus. Bērnu personības attīstās,

reaģējot uz viņu sociālo vidi. Tas pats attiecas uz viņu sociālās mijiedarbības prasmēm. Eriksona teorija ietver astoņas pakāpes, bet šī darba ietvaros tiks īsi aprakstītas pirmās trīs stadijas. Katrā posmā notiek sociāls konflikts vai krīze. Tās parasti nav traģiskas situācijas; tomēr tām ir vajadzīgi risinājumi, kas apmierinātu gan personīgi, gan sociāli. Eriksons (Erikson, 1998) uzskatīja, ka katrs posms ir jāatrisina, pirms bērni var pacelties uz nākamo posmu. Briedums un sociālais atbalsts palīdz krīzes vai konflikta risināšanā. Tādēļ skolotājiem un vecākiem ir liela nozīme katra posma atrisināšanā. Sniedzot sociālās iespējas un atbalstu, skolotāji un vecāki var palīdzēt bērniem pārvarēt katru krīzi. Šie posmi notiek agrās bērnības gados. Pirmais posms: uzticēšanās un neuzticība. Pirmos astoņpadsmit dzīves mēnešus bērni mācās uzticēties vai neuzticēties savai videi. Lai attīstītu uzticēšanos, viņiem ir jābūt siltai, konsekventai, paredzamai un uzmanīgai aprūpei. Viņiem vajadzīgi aprūpētāji, kuri precīzi lasīs un reaģēs uz viņu signāliem. Otrais posms: autonomija. kauns un šaubas Šis otrais posms notiek starp astoņpadsmit mēnešiem un trīs gadu vecumu. Šajā posmā mazi bērni izmanto savas jaunās motorās un garīgās spējas. Viņi vēlas būt neatkarīgi un darīt lietas paši. Viņi pašlaik iepazīst savu ķermeni un attīsta lokomotārās (fizisko kustību) un valodu prasmes. Šī posma mērķis ir panākt pašpārvaldi bez pašcieņas zaudēšanas. Trešais posms: iniciatīva un vaina. No trīs līdz piecu gadu vecumam notiek trešais posms. Pēc Eriksona teiktā, tas izpaužas daudzu prasmju rezultātā, ko bērni ir attīstījuši. Tagad bērniem ir spējas un viņi ir gatavi mācīties konstruktīvus veidus, kā tikt galā ar cilvēkiem un lietām. Viņi mācās, kā uzņemties iniciatīvu, neradot kaitējumu citiem. Gardnera daudzveidīga intelekta teorija (Gardner's Multiple Intelligences Theory, 1984). Hovards Gardner (Gardner, 1984) ir palīdzējis skolotājiem pārdomāt, kā viņi strādā ar maziem bērniem. Tradicionālie intelekta testi galvenokārt koncentrējas uz valodas un matemātikas / loģikas prasmēm. Savukārt Gardnera daudzveidīgā intelekta teorija uzsver, ka cilvēka smadzenes izmanto dažāda veida intelektus. Gardner domā, ka intelekts ir sarežģīta mijiedarbība starp bērnu iedzimtību un pieredzi. Šī teorija koncentrējas uz to, kā kultūra veido cilvēka potenciālu. Gardner apgalvo, ka bērni mācās un izpaužas daudzos dažādos veidos. Šajā procesā viņi izmanto vairākus intelekta veidus. Katra intelekta funkcija darbojas atsevišķi, bet tās visas ir cieši saistītas. Saskaņā ar Gardnera teikto, potenciālais intelekts neattīstīsies, ja vien tas netiek attīstīts. Mācīšanos vislabāk var sasniegt, izmantojot bērna stiprās puses. Gardner tomēr apgalvo, ka visiem bērniem ir vajadzīgas iespējas attīstīt visas intelekta jomas. Daudzveidīgā intelekta teorija ļauj skolotājiem redzēt visu bērnu pozitīvos raksturlielumus. Skolotāji arī apskata Gardnera teoriju kā nozīmīgu rokasgrāmatu mācību programmu izveidei. Tas dod viņiem iespēju novērtēt bērnu mācīšanās stiprās puses. No šiem datiem skolotāji var plānot dažādus mācīšanās veidus (Gardner & Hitch, 1989).

Sajūtas ir organisma fizioloģiskā spēja, kas sniedz datus uztverei. Sajūtas un to darbība, klasifikācija un teorija ir tēmas kas pārklājas, ko izskata dažādas jomas, jo īpaši neurozinātne, kognitīvā psiholoģija (vai kognitīvā zinātne) un uztveres filozofija. Nervu sistēmai ir īpaša maņu nervu sistēma un jušanas orgāns vai sensors, kas veltīts katrai maņai.

Redze ir acs (-u) spēja fokusēt un noteikt redzamās gaismas attēlus uz katras acs tīklenes, kas ģenerē elektriskos nervu impulsus dažādām krāsām, nokrāsām un spilgtumam. Ir divu veidu fotoreceptori: vālītes un nūjiņas. Vālītes ir ļoti jutīgi pret gaismu, bet tās nenošķir krāsas. Nūjiņas atšķir krāsas, bet mazāk jutīgas pret gaismu. Vizuālā uztvere ir viens no uztveres veidiem, ar kura palīdzību cilvēki spēj redzēt un saprast visu apkārt esošo un notiekošo. Tā ir vesela sistēma, kur iesaistīta ir gan redze, gan prāts, gan arī atmiņas procesi. Redze sniedz informāciju par priekšmetu formu, lielumu, krāsu un dod organismam iespēju pareizi orientēties sarežģītajos un mainīgajos ārējās vides apstākļos (Tordoff, 2008).

Dzirde vai dzirdes uztvere ir spēja uztvert skaņas, nosakot vibrācijas (Plack, 2014), izmaiņas apkārtējā vidē, izmantojot orgānu, piemēram, ausis. Dzirde ir norišu kopums, kas palīdz cilvēkiem uztvert skaņas. Tās rada vai nu pats ķermenis, vai kāds cits ķermenis apkārtējā vidē. Dzirdes norisi nodrošina nervu sistēmas elementi.

Sajūta, kas rodas, pieskaroties kādam priekšmetam, ir tauste. Vārds tauste ir radies no vārda taustīt, kas nozīmē pieskarties. Tauste spēj sniegt organismam bagātīgu informāciju par dažādu priekšmetu lielumu, formu un virsmas raksturu (Franzen et.al., 1996).

Oža ir , ķīmisko vielu uztveršana, kas veido ožas sajūtu. Ožai ir daudz mērķu, piemēram, apdraudējumu sajušana, feromonu un pārtikas sajušana. Tā apvienojas ar citām maņām, lai veidotu garšas sajūtu (Gordon, 1933). Ožas receptori uztver apkārtējā gaisa ķīmisko sastāvu un novada to turpmākai analīzei uz ožas centru smadzenēs. Garšas maņa pieder pie garšas sistēmas, kas ļauj cilvēkiem atšķirt drošu un kaitīgu pārtiku, kā arī novērtēt pārtikas produkta uzturvērtību. Garša ir sajūta, kas rodas, ja viela mutē ķīmiski reaģē ar garšas receptoru šūnām, kas atrodas garšas kārpīnās mutes dobumā, galvenokārt uz mēles (Jones & Bartlett, 2005). Cilvēki atšķir četras garšas sajūtas: sāļu, rūgtu, skābu un saldu. Garšas sajūtu cilvēkam maina apkārtējie apstākļi, veselība, piemēram, tumsā garšas sajūta mainās.

Pirmsskolas vecuma bērni aug un attīstās pateicoties maņu/sajūtu stimulācijai. Šajā vecumā viņi ir spējīgi noteikt atšķirības starp skaņām, eksperimentēt ar savām balsīm un padarīt tēlainu spēli par savu ikdienu. Pavērojiet kā pirmsskolas vecuma bērns spēlējas ar lellēm vai citām figūrām un varēs pamanīt, ka katram tēlam viņš piešķir atšķirīgu balsi. Var pamudināt bērnu klausīties dažādu putnu dziesmas, piemēram, un runāt par to, kā atšķiras dažādu žanru mūzika un dažādu instrumentu skanējums.

Bērna mākslinieciskās spējas arī attīstās, tāpēc zīmēšana un krāsošana ir lieliskas iespējas pirmsskolas vecuma bērnam paeksperimentēt ar ēnām, krāsām un kompozīciju. Nodrošiniet viņam vaska krītiņus, zīmuļus, krāsas un flomāsterus, un viņš radīs vizuālās mākslas šedevrus.

K.Franklins (Franklin, 2008) uzsver, ka jāļauj pirmsskolas vecuma bērnam eksperimentēt ar dažādām tekstūrām un sajūtām. Smilšu kastes, plastilīns, vienkārši šūšanas uzdevumi, piemēram, pogu piešūšana, palīdzēs jūsu bērnam atrast atšķirības starp tekstūrām un attīstīs viņa taustes sajūtas.

Kopš cilvēki iekļauj redzi, dzirdi un tausti savā ikdienas dzīvē, jums nav vajadzīgi kādi specifiski vai tehniski rīki, lai attīstītu šīs sajūtas jūsu bērnam. Ieskatieties un ieklausieties savā ikdienā. Putnu barotava, saulriets un zemes sajūta basām kājām pavasarī ir brīnišķīgas iespējas attīstīt jūsu bērna sajūtas un atgādināt jums izbaudīt šos mirkļus (Franklin, 2008).

V.Romenkova piedāvātās rotaļas (*2.pielikumā*), kas palīdzēs audzinātājām darbā ar bērniem.

Secinājumi: Sensorās spējas ir tas ko cilvēki redz, ko satausta, ko saoj un ko nogaršo. Caur šīm spējām cilvēki iepazīst pasauli, tās dažādību. Sensoro spēju indivīdi attīsta pieredzējot, saskaroties ar to, kas ir jauns, nepazīstams. Rotaļas ir viena no visefektīvākajām bērna aktivitātes organizācijas formām sensoro spēju attīstībā. Rotaļa vienlaicīgi izpilda vairākas funkcijas: attīsta bērna sensorās spējas, organizē bērna darbības ar sensoriem priekšmetiem, ir īpašs diagnostikas līdzeklis, ir saskarsmes līdzeklis, neaizmirstot, ka spēles centrā ir bērna Es. Rotaļā ir svarīgi akcentēt ne tikai tās somotorisko aspektu, bet arī emocionālo (vēlmi darboties), kognitīvo (aktivizējot visus izziņas procesus) un sociālo aspektu (bērnim sadarbojoties ar bērnu, bērnam sadarbojoties ar pieaugušo). Rotaļa ir patstāvīga parādība, kas ietekmē bērna sensoro attīstību, iniciatīvu un emocionalitāti.

Mācību procesā un ikdienas dzīvē sensoriskajā audzināšanā jāizmanto dažādas metodes.

1.2 Sensoro spēju attīstība pirmsskolā

Pirmsskolēna vispusīgā attīstībā liela nozīme ir sensoriskajām spējām, kuras iegūst un attīsta sensorās attīstības gaitā attīstoties bērna ārējās vides analīzes sensorām sistēmām: redzei, dzirdei, taustei, garšai, ožai un iekšējās vides analīzes sensorajai sistēmai, uzsvēr V. Jonīte. Sensorās spējas ir cieši saistītas ar bērna attīstībai nozīmīgiem psihiskās izziņas procesiem: sajūtām, uztveri, priekšstatiem, domāšanu un atmiņu, kuru savstarpējā mijiedarbībā, ievērojot savstarpējās procesu sakarības, attīstās pirmsskolēna sensorās spējas (Jonīte, 1997). Bērns dzīvē saskaras ar dažādām formām, krāsām un citām objektu īpašībām, jo īpaši rotaļlietām un sadzīves priekšmetiem. Viņš arī iepazīstas ar mākslas darbiem - mūziku, glezniecību, skulptūrām. Un, protams, visi bērni, pat bez mērķtiecīgas audzināšanas, to uztver visu. Bet, ja apgūšana notiek spontāni, bez pieaugušo saprātīgas pedagoģiskās vadīšanas, tā bieži ir virspusēja un nepilnīga. Šeit runa ir par sensoro attīstību. Bērna sensora attīstība (Augene, 2007) - burtiski no savas dzīves pirmās dienas ir atslēga veiksmīgai dažādu darbību īstenošanai, dažādu spēju izveidei. Tas ir iemesls, kāpēc tas ir tik svarīgi, lai maņu attīstība konsekventi un sistemātiski integrētos visos bērna dzīves aspektos, jo īpaši procesos kas skar apkārtējo vidi: objekti, to īpašības un raksturojums (forma, uzbūve, izmēri, proporcijas krāsu, atrašanās vieta, telpa, uc) (Poddjakov, 1981). Pedagoģiskajā enciklopēdijā maņu attīstība tiek saprasta kā mērķtiecīga maņu procesu (sajūtu, uztvere, uztvere) attīstība un pilnveidošana (Poddjakov, 2004). Pedagoģiskajā literatūrā sensoro attīstību zinātnieki definē atšķirīgi.

Kozlova Svetlana Aleksandrovna (Козлова Светлана Александровна), Kulikova Tatjana Anatoljevna (Куликова Татьяна Анатольевна) sniedz šādu definīciju. Sensorā attīstība ir mērķtiecīga pedagoģiska ietekme, lai nodrošinātu uztveres zināšanu veidošanos un uzlabot izjūtas un uztveri (Augene, 2007).

Saskaņā ar Aleksandru Podjakovu Nikolaeviču (Поддьяков, Александр Николаевич), maņu attīstība ir vērsta uz mērķtiecīgu uzlabošanu, attīstīt bērnu maņu spējas (sajūtas, uztvere, priekšstati) (Abdulaeva, 2005; Ananjev, 1960).

Kozlovas un Podjakova definīcijā tas ir mērķtiecīgs process. Pirmajā dotajā definīcijā, norādīts kurš vada procesu, otrajā - uz ko tas ir vērsts. Pirmajā ietekmes rezultāts ir uztveres izprašanas formēšanās, sajūtu un uztveres uzlabošana, otrā - maņu spēju attīstība (sajūtas, uztvere, priekšstati). Spēju attīstība ir visu kognitīvo procesu augstākais attīstības līmenis.

Zaporožec Aleksandrs Vladimirovič (Запорожец, Александр Владимирович) definē maņu attīstību šādi. Sensorā attīstība ir vērsta uz sajūtu, uztveres, vizuālās prezentācijas un citu bērna procesu veidošanos (Ravič – Šerbo, 2008).

Zaporožec Aleksandrs Vladimirovič un Podjakovs sniedz dažādus rezultātu nosaukumus, vienā gadījumā, sajūtas, uztvere, un priekšstati - process, citā - sensorās spējas. Vengers Leonīds Abramovič (Венгер, Леонид Абрамович) izprot maņu attīstību, kā konsekventa sistemātiska bērna iepazīšanās ar cilvēka sensoro kultūru (A. Vengers, Piļugina & B. Vengers, 1988).

Vengera definīca atšķiras no iepriekšējiem jēdzieniem. Vengers norāda, ka sensorās attīstības process tiek veikts konsekventi un sistemātiski, t.i. Iepazīšanās ar cilvēka maņu kultūru tiek realizēta noteiktā sistēmā. Saskaņā ar sensoro kultūru Vengers atsaucas uz vispārpieņemto ideju par krāsu, formu un citām īlietu īpašībām. Bērna sensorā kultūra ir cilvēces radītās sensorās kultūras apgūšanas rezultāts (Ananjevs, 1960, Augene, 2007).

Marija Montessori (Maria Montessori, 1870-1952) uzskatīja maņu attīstību kā svarīgu sastāvdaļu un kā pamatu cilvēka personības formēšanai: bez attīstītiem maņu orgāniem nevar būt intelektuālā un izglītota cilvēka. Sensorā uztvere ir pamats intelektuālai un morālai dzīvei (Plehanovs, 1989). Montessori metode ne tikai norāda bērnam par objekta un parādību kvalitāti, bet dod iespēju iegūt zināšanas un atklāt savu iekšējo pasauli, kas ir daudz svarīgāka nekā komunikācija no pieaugušajiem. Sensorās attīstības sistēmā Montessori iekļāva jēdzienus "bērna sensorā kultūrā". Materiāli, ko izstrādāja Montessori, veidoti, lai attīstītu atsevišķu sajūtu sfēras, iemācīties klausīties klusumu un skaņas, atšķirt krāsu, formu, svaru un tā tālāk. Minētās sistēmas attīstība vērtība ir tā, ka galvenā vērtība tajā - nav pašmērķis, bet gan līdzeklis.

N.Poddjakova un V.Avaņesova uzsver, ka uztveres spējas bērnam jāattīsta. Pirmsskolas vecums ir laiks, kad bērns sāk iepazīties ar apkārtējo īstenību; šai laikā intensīvi attīstās bērna izziņas spēki un viņa spējas. Bērns iepazīst priekšmetu pasauli, dabas parādības, sabiedriskās dzīves norises, kuras viņam ir iespējams novērot. Jaunas zināšanas viņš gūst arī no pieaugušajiem – tie viņam stāsta, paskaidro, lasa priekšā. Šie abi izziņas veidi ir savstarpēji cieši saistīti (Poddjakova, Avaņesova, 1981).

Z.Maksimova, J. Piļugina, L. Sisujeva, T. Vasiļjeva, L. Vengera pētījumi rāda, ka uztveres attīstība ir sarežģīts process, kurā svarīgākie momenti ir sabiedrības izstrādāto "sensorisko etalonu" un priekšmetu izpētīšanas paņēmienu apgūšana. Sensoriskajai audzināšanai galvenokārt jābūt vērstai uz to, lai realizētu šos divus momentus.

Nepieciešamība precīzi un pilnīgi uztvert priekšmetu īpašības bērnam skaidri izvirzās tādos gadījumos, kad viņam šīs īpašības jāatveido, jo no tā, cik veiksmīgi notiek uztvere, atkarīgs saturīgas, aizrautīgas darbības rezultāts. Tādi nosacījumi redzes uztverei rodas galvenokārt produktīvos darbības veidos – zīmējot, veidojot, konstruējot, bet dzirdes uztverei – dziedot, izpildot kustības mūzikas pavadībā, sazinoties ar valodas palīdzību. Tā pedagogi pētnieki nonāca

pie secinājuma, ka sensoriskā audzināšana jāsaista ar pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanu veikt dažāda veida darbības. Un tieši tādā virzienā tika risināti jautājumi par sensorisko audzināšanu bērnodrāzā (Poddjakova, Avaņesova, 1981).

Pirmajos dzīves gados (līdz triju gadu vecumam) bērns no apkārtējās pasaules iegūst milzīgi daudz iespaidu. Viņš sāk atšķirt krāsas, formas, lielumus. Taču ne jau katrā gadījumā un ne jau visas šīs īpašības saista bērna uzmanību, iegūst svarīgu nozīmi, kļūst par priekšmetu pazīmēm, ar ko viņš rēķinās savās darbībās. Ir zināms, ka maziem bērniem uztvere ir ļoti nenoturīga, visbiežāk viņi iegūst kādu vienu acīs krītošu priekšmeta īpašību, nemaz neievērojot citas īpašības. Bērni parasti atceras tās īpašības, kas tieši nosaka veiksmīgu manipulēšanu ar priekšmetiem (visbiežāk tā ir forma). Šajā posmā vēl nav nepieciešams veidot bērniem priekšstatus par kādiem atsevišķiem formu vai krāsu variantiem, apgalvo N.Poddjakova un V.Avaņesova (Poddjakova, Avaņesova, 1981).

Tāpēc trīs gadus veco bērnu audzināšanas un teorijas praksē pastāvošā atziņa, ka bērni jāiepazīstina ar divām trim krāsām un formām, jāpanāk, lai viņi apgūst formu un krāsu nosaukumus, ir nepietiekami mērķtiecīga. Ejot tādu ceļu, mēs riskējam padarīt nabagāku bērnu uztveri, aizklāt apkārtējo priekšmetu īpašību daudzveidību ar elementāru priekšstatu komplektu. Kaut kādu īpašību variantu izcelšana šajā posmā nevis attīsta uztveri, bet tikai izkropļo to, vājina bērnu uzmanību pret visiem citiem variantiem, kas netiek īpaši izcelti. Tajā pašā laikā svarīgs ir tieši pretējais: maksimāli bagātināt uztveri, nodrošināt daudzveidīgu priekšstatu uzkrāšanos, lai tādējādi veidotu pamatu turpmākai sensorisko etalonu apgūšanai un izmantošanai.

Divus gadus veciem bērniem ir pārāk daudz iegūst katru variantu, pilnīgi pietiek, ja organizē tādas bērna darbības ar priekšmetiem, kas vērš viņa uzmanību uz noteiktām priekšmetu īpašībām un virza uz priekšstatu veidošanos. Pagaidām vēlams, lai bērni atcerētos pašu īpašību nosaukumus: "forma", "krāsa" (Poddjakova, Avaņesova, 1981).

Sensorisko spēju attīstīšanai ir ļoti svarīgi, lai bērni ne tikai iegūtu ziņas, kur kādu priekšmetu izmanto, kāds ir tās nosaukums, bet arī lai viņi pilnīgāk uztvertu priekšmetus: izbaudītu dažādas sajūtas, kas rodas, saskaroties un darbojoties ar šiem priekšmetiem. Šai prasībai audzinātājam jāpievērš sevišķa uzmanība, jādod bērniem attiecīgi uzdevumi: pārnesot priekšmetus, sajūst, cik tie smagi, ņemt rokās, aptaustīt un noteikt virsmas īpašības, temperatūru (Poddjakova, Avaņesova, 1981).

"Atziņu sākums arvien meklējams jūtās (jo nekas nekļūst par apziņu, iekams tas nav apjausts); tādēļ arī mācības vajag sākt nevis ar lietu izskaidrošanu mutvārdiem, bet gan ar lietu tiešu novērošanu" (Gaņeļina, 1947). Ganelina uzsver, ka ir mazāk jārunā, bet vairāk jādarbojas, lai kaut ko iegūt. Jādarbojas un darbības process mūs novedīs pie pieredzes, sliktas vai labas. Tā

pat arī pirmsskolā, jādabojas un jāļauj bērniem pētīt, darboties un gūt pieredzi, kas novedīs pie zināšanām.

Noskaidrot bērnu rotaļu likumsakarību ir diezgan sarežģīts uzdevums. Kaut arī bērnu rotaļām ir dažas kopīgas iezīmes, tomēr tās bieži cita no citas ļoti atšķiras un ir atkarīgas no dažādiem apstākļiem.

I.Stangaine uzsver, ka pirmsskolas vecuma bērnu attīstības likumsakarības nosaka to, ka bērni mācās darot, aktīvas, praktiskas un patstāvīgas darbības rezultātā apgūtās prasmes un zināšanas ir lielākā mērā noturīgas un stabilas. Uzdevums, kas izvirzīts rotaļu un spēļu veidā, bērnam ir viegli uztverams, un viņš nejūt grūtības, kas jāpārvar, lai apgūtu kaut ko jaunu. Pedagoģiskajā procesā nepieciešams izmantot dažādas mācību metodes un paņēmienus, kas nodrošina emocionāli pozitīvo fonu, subjekta – subjekta saskarsmi, individuālo pieeju, plašu uzskatāmā materiāla, spēļu paņēmieni izmantošanu, darbības veidu maiņu, kā arī uzdevumus, kuri ir vērsti uz personisko pieredzi u.c. (Stangaine,2014). Šāda veida uzdevumi sekmēs bērnu interesi.

D.Dzintere ir izpētījusi psihologu domas par rotaļu. Tātad, rotaļa, pēc vācu psiholoģes Š. Bīleres domām ir bērna attīstības posms, kas sastāv no pēctecīgiem periodiem. Kamēr rotaļa ir “neatkarīga” un sevī neietver objektus, kam ir audziņoša nozīme, tā aizņem visu bērna darbību. Rotaļas pirmajā attīstības stadijā tai ir funkcionāls raksturs, pēc tam seko rotaļas ar izpētes objektiem, izziņas un radošās rotaļas. Toties angļu psiholoģe S.Millere uzskata, ka rotaļu sākuma posms vērojams līdz ar bērna dzimšanu. Jaundzimušajiem jau ceturtajā, piektajā dienā ir vērojamas individuālas izpausmes – reakcijas un dažādas intensitātes stimuliem. Atkārtotot vienu uz to pašu skaņu, tēlu vai smaržu, samazinās bērna sākotnējās reakcijas intensitātes. Viņa izvirza domu, ka bērns ir spējīgs elementārai apmācībai jau agrā vecumā. Tikmēr Ž. Piažē uzsver atšķirību starp kustību saistību ar reakciju, kad bērns apgūst kādas jaunas iemaņas un daudzkārt atkārtot kustības, kas saistītas ar rotaļu. Centieni aiztikt grabulīti un pakustināt to, pēc zinātnieku domām, nav rotaļa. Kad bērns apguvis šīs iemaņas un viņam nav noteikts nopietns mērķis, bet viņš atkārtot šīs kustības – to jau var nosaukt par rotaļu. Piažē uzskata, ka rotaļa nepieciešama, lai nostiprinātu jaunās iemaņas (Dzintere,2007).

Bērns pasauli uztver tieši un pastiprināti. Praktiski darbojoties, manipulējot ar priekšmetiem, viņš nodarbina un attīsta redzi (arī krāsu redzi), tausti un visu savu sensoro sistēmu. Krāsainā apkārtējā pasaule ir “ārēja” parādība attiecībā pret bērnu. Lai krāsa ienāktu bērna “iekšējā” pasaulē, jābūt interesantai materiālai videi, caur kuru bērns tiek ievadīts krāsu pasaulē (bērna sabiedriski pastiprinātas un priekšmetiskas darbības rezultātā), uzsver V. Jonīte (Jonīte,2007).

Mūsdienu sensorās attīstības sistēma balstās uz zinātniskiem datiem par bērna psiholoģisko un fizioloģisko attīstību. Pirmsskolas vecumā intensīvi attīstās visi maņu orgāni. Īpaši labvēlīgs bērna agrīnais vecums, kad izpratne par objektu īpašībām ir izšķiroša garīgā attīstībā. Ārējo iespaidu ierobežojums bērnam palēnina garīgo attīstību.

Mūsdienu pedagoģijas zinātne, kas balstās uz psiholoģijas un pedagoģijas datiem, nosaka maņu attīstības saturu, kas jāveic saskaņā ar bērna formēšanu, papildināšanu un iedziļināšanu apkārtējā vidē. Iepazīšanās ar krāsu, formu, priekšmetu lielumu notiek vienlaicīgi ar valodas skaņas analīzes uzlabošanu, mūzikālās dzirdes veidošanos, kā arī ar fizisko izjūtu uzlabošanu.

Sensorālās attīstības mērķis ir sensoro spēju veidošanās pirmsskolas vecuma bērniem. Uztveres veidošanās procesā tiek veidotas sensorās spējas, ko nosaka uztveres darbību sistēmu un sensoru standartu sistēmu nosacījums un izmantojums.

Pamatojoties uz to, var definēt šādus sensoro audzināšanas uzdevumus:

- 1) formēt bērnos perceptīvās (pētnieciskās) sistēmas darbības;
- 2) formēt bērniem sensorās sistēmas etalonus - vispārinātas idejas par objektu īpašībām, raksturlielumiem un attiecībām;
- 3) formēt bērnos patstāvīgi izmantot uztveres darbību sistēmas un etalonu sistēmas praktiskajās un izziņas aktivitātēs.

Lai bagātinātu bērnu maņu pieredzi, var izmantot didaktiskās rotaļlietas un priekšmetus, produktīvas aktivitātes (vizuālā aktivitāte, dizains, modelēšana). Efektīvs sensoro attīstības veids ir daba, jo dabiskās vides zināšanas tiek realizētas sensora ceļā: caur redzi, dzirdi, pieskārienu, smaržu. Spēles ar dabisku materiālu, ar smiltīm un ūdeni, kā arī darba organizācija dabā bagātina bērna maņu pieredzi.

Tādējādi vairāk sensoro orgānu tiek "iesaistīti" izziņā, jo vairāk pazīmju un īpašību, ko bērns piešķir pētītajam objektam, sekojoši intensīvi tiek veikta sensorā attīstība un pirmsskolas vecuma bērna attīstība.

Secinājumi: Visas dzīves procesā bērni uzkrāj sensorisko pieredzi, bagātinās viņu pasaules izjūtas, paaugstinās emocionālais tonuss, aktivizējas pozitīvās emocijas, kas saistītas ar apkārtējās dzīves parādību uztveri, rodas intereses, veidojas vajadzības. Rotaļas organizēšanā jāievēro rotaļas īpašības, principi (brīvība, autonomija, savstarpējās sadarbības kopdarbība un līdztiesība) un funkcijas (kognitīvās, sociālās, darbības un rekreatīvās). Rotaļa jāsaista ar bērnu interesēm! Rotaļā attīstās izziņāšanas procesi, iztēle, atmiņa, uzmanība, domāšana un valoda; bērni sāk saprast parādību un lietu atkarību. Un beidzot, tā kā rotaļa rada spēcīgus emocionālus un estētiskus pārdzīvojumus, mēs varam secināt, ka tā ir viena no estētiskās audzināšanas līdzekļiem.

2. Rotaļu jēdziena skaidrojums teorētiskajās atziņās

2.1. Rotaļu būtība

Šajā nodaļā tiek apskatīti rotaļu jēdziena skaidrojumi vairākās teorētiskās atziņās, lai izprastu kāda nozīme ir rotaļai saistībā ar bērnu sensoro spēju attīstību.

Rotaļājas visi – gan bērni, gan pieaugušie. Filozofiski poētiski izteicies krievu rakstnieks Puškins: “Kas tā tāda dzīve? – Rotaļa.”

Ir zināms, ka rotaļas pieder pie specifiskām bērnu aktivitātēm, un ir galvenā aktivitāte pirmsskolas gados. Pēc Elkonina, Danila Borisoviča (Эльконин, Даниил Борисович) definīcijas, rotaļās notiek pamata pakāpeniskās izmaiņas pirmsskolnieka psihē un personībā, rotaļa definē viņa attiecības ar citiem cilvēkiem, kas sagatavo pāreju uz nākamo posmu vecumu, kas ved uz jaunu aktivitāti.

Viena vispārpieņemta zinātniska rotaļas definīcija nav noteikta. Pašreizējās definīcijās pētnieki nosaka savas īpašās iezīmes.

Rotaļas ir tāda, ka tā ieņem īpašu pozīciju attiecībā pret cita veida pirmsskolas aktivitātēm. No vienas puses, tā ir bērna darbība, ko viņš apgūst visā tās daudzveidība, formā un veidos, no otras puses, tā var būt veids, kā organizēt bērnu dzīvi, radot sevī nosacījumus attīstībai konkrētām darbībām, un ar iekļautu objektīvo saturu (Elkonin, 1978).

Psihologi Elkonins un Kravecī (Kravcovs, 1991) norādīja, ka spēle - neproduktīva darbība, kuras motīvs nav rezultātu, bet pašā procesā un ar to saistīto pieredzi.

Elkonins apsverot dažādas pieejas definējot rotaļu un tās īpašības, tajā uzsver kā galveno faktu, ka spēle "ir darbība, kurā tiek veidotas sociālās attiecības starp cilvēkiem ārpus nosacījumiem, bez utilitārisma darbības." Un vēl: "Spēle ir tāda cilvēka darbības izveide, kurā tā tiek atbrīvota no sociālā būtības, tā paša cilvēka uzdevumi un normas attiecībās starp cilvēkiem.

Iespējams, ka "cilvēka būtība", un normas par cilvēku attiecībām ir brīži, saskaņā ar Elkonina viedokli, kurš raksturoja spēli kā sociālu parādību (Elkonin, 1978).

Rotaļa ir īpaša kultūras forma, cilvēces kultūras pirmavots un augstākā izpausme, uzsver Nīderlandes kultūras filozofs J. Heizings (Хейзинга, 1992). J. Heizings, pētot rotaļu, tās iedarbību uz cilvēces garīgo attīstību, uzskata rotaļu par cilvēces kultūras primāro impulsu, integrējot vārdu „rotaļa” ar vārdu „radītājs”. Pēc zinātnieka domām mūzika un deja bija rotaļa, poēzija dzima un sāka eksistēt kā rotaļas forma, kultūra tās pirmatnējās formās “rotaļājās” (Хейзинга, 1992). Rotaļa ir kultūras fenomēns, kas ļauj cilvēkam iegūt brīvību, palīdz izrauties no pārlietu reglamentētās dzīves (Miltis, 1994).

Turklāt I.Stangaine apgalvo, ka rotaļa ir bērniības valoda. Bērns tādā veidā mācās komunicēties ar saviem vienaudžiem un vecākiem, tādā veidā viņš vingrinās nopietnai nākotnes darbībai, pauž savas tieksmes, vēlmes un vērtības. Vienlaicīgi tā ir bērna humāno jūtu, domāšanas un jaunrades skola (Stangaine,2014).

Latviešu valodas vārdnīcā rakstīts, ka rotaļa ir darbība, darbību kopums, ko veic, lai sagādātu prieku, izklaidēšanos, un kam parasti ir raksturīga iztēlē radīta situācija un darbības objekti, kādu norišu, cilvēku, dzīvnieku atdarināšana. Rotaļa ir brīva darbība, kur noteicošā loma ir rotaļnieka iztēlei (Latviešu literārā vārdnīca, 1987).

Rotaļa – Interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība grupā laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim; svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākajā skolas vecumā, bērniības būtiska sastāvdaļa, bērna attīstības un audzināšanas pamatveids. Ar rotaļām bērni vispusīgi izkopj un pilnveido savus fiziskos garīgos dotumus un dotības. Tā ir viena no netiešo pedagoģisko prasību izpausmes formām. Jūtu, domāšanas un jaunrades skola (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Atzīmējot rotaļas specifiskās īpašības, Vigotskis, Zaporozhets attiecina rotaļu aktivitātes, pie patīkamām nodarbēm, atsevišķi par vissvarīgākajām iezīmēm nosauc spēļu piesātinājumu ar spilgti pozitīvām emocijām, kas ir īpaši raksturīgs darbības veidiem, kas notiek pēc bērnu iniciatīvas. Šī ir viena svarīgām spēļu iezīmēm. Tajā pašā laikā uzsverot plašu pieredzi spēlējot, spēku un autentiskuma jūtas ko izjūt pirmsskolnieks, Vigotskis norādīja, ka rotaļā bērns "priecājās kā spēlētājs un raud kā pacients." Vigotskis, Muhina un Kravcova ka rotaļas specifiskās īpatnības norāda uz saistību ar iztēles attīstību. Ir labi zināms, ka rotaļa attīsta radošās spējas. Psiholoģiski - pedagoģiskajā literatūrā rotaļa tiek izmantota kā sinonīms radošās rotaļas koncepcijai. Spēles pamats, no Vigotska skata punkta, ir iedomāta vai neīsta situācija, iedomāts plāns prevalē pār reālo (piemēram, bērns redz kubiku un tā vietā iedomājas auto). Tādēļ rotaļas darbības netiek veiktas pēc rotaļā iesaistīto priekšmetu loģikas, bet pēc rotaļas jēgas loģikas, ko viņi saņem rotaļā. Ja apkopot visas augstāk minētās iezīmes, tad rotaļu pilnīgi varētu definēt caur divām specifiskām īpašībām: neproduktīvs darbības raksturs, virzība uz procesu un ar to saistītie pārdzīvojumi, neīstas, iedomātas situācijas esamība (Lešinska & Gurova, 2002).

D.Dzintere apgalvo, ka rotaļa ir pirmsskolas vecuma bērna raksturīgākais darbības veids. Tā ir aktīva apkārtējo cilvēku dzīves atspoguļošanas forma. Pamatojoties uz iegūtajām zināšanām, šī apkārtējās dzīves modelēšana pakāpeniski kļūst aizvien precīzāka. Rotaļās bērni reproducē daudz dažādu detaļu no pieaugušo rīcības, uzvedības, valodas un attieksmes, izsaka dažādas

fantastiskas vēlmes un ieceres, tajā izpaužas viņu radošā izdoma, aktivitāte, iniciatīva (Dzintere,1984).

Mūsdienu pedagoģiskajā teorijā rotaļa tiek atspoguļota kā vadošais pirmsskolas vecuma bērnu darbības veids, kam ir vairākas pazīmes:

- Vadošajā darbības veidā attīstās jauni darbības veidi, piemēram, rotaļā bērns sāk mācīties;
- Veidojas jaunveidojumi un pārkārtojas atsevišķas psihiskas funkcijas, piemēram, veidojas radošā iztēle;
- Izmantoties bērna attieksmi pret apkārtējo pasauli, izmainās arī rotaļas raksturs, tās kļūst aizvien sabiedriskākas (Elkoņins,1978).

Rotaļā (aktivitātē) bērns izsaka arī savu attieksmi pret darbību (savas vajadzības, intereses, gribas piepūli, emocijas). Rotaļas(aktivitātes) izpausme rod sevi pašdarbībā, tas ir, darbībā, kas atbilst bērna stimuliem. Te vērā ņemami trīs parametri: kādēļ bērns darbojas, ko un kā viņš īsteno, ar kādiem līdzekļiem un kādos apstākļos viņš to īsteno (Dzintere,2007).

Psihologs L. Vigotskis rakstīja, ka bērna rotaļa nav vienkāršas atmiņas par pārdzīvoto, bet pārdzīvoto iespaidu radoša pārstrāde, to kombinēšana un jaunas īstenības radīšana, saistot to ar savām vēlmēm un interesēm (Vigotskis,1967). Kā arī psihologs N. Picka uzsver, ka rotaļa ir bērna garīgās eksistences līdzeklis. Ja bērns nerotaļājas, tad bērns vairs nav bērns, jo tad tam nav vairs atvērtības, nav neierobežotas tieksmes “iekarot pasauli”. Spēlēšanās ir eksistenciālā nepieciešamība: viss pieejamais ir jāsasniedz, jāizmēģina un jāiepazīst. Un visu to var izdarīt pats (Pick,1990).

Psihologi (Ž.Pieažē, L.Vigotskis, D.Elkoņins) koncentrējas uz rotaļas psiholoģiskajiem aspektiem un uz tās nozīmi bērna attīstībā.

Vairums šī virziena autoru cenšas atbildēt uz jautājumu par rotaļas virzības motīviem.

V. Romenkova ir izpētījusi dažus uzskatus, kā, piemēram, Z. Freids apgalvo,ka rotaļa ir neirotikas spriedzes izlādēšanās, atkārtojot dzīves epizodes neciešamo saturu. Ž.Piažē uzskata, ka rotaļa rodas tādā gadījumā, kad reāli nav iespējams apmierināt kādu vēlmi. K.Levins uzskata, ka rotaļa ir bērna eksistences ireālais slānis, kurā ir iespējams tas, kas nav iespējams dzīvē. L.Vigotskis un D.Elkoņins atzina, ka rotaļa rodas tad, kad bērnam ir tūlīt nerealizējamās tendences (Romenkova,1997).

Ē. Berns uzskata, ka rotaļa ir mūsu dzīves neatņemama sastāvdaļa, un mēs katrs visu mūžu spēlējam dažādas lomas. Viņš uzsver trīs dažādas uzvedības formas – vecāku tēls, kad cilvēka uzvedība atgādina viņa vecāku dzīvesveidu ar tam ierastām uzvedības formām – “tā pieņemts uzvesties”, pieaugušā tēls, kad cilvēka uzvedība atbilst pieaugušā modelim, un kad cilvēks ietver

sevī bērna tēlu – mazu zēnu vai meiteni, kad viņa uzvedība atgādina viņa bērnības gadus (spontanitāte, radošs gars, prieks)(Berns,2000). Zinātnieks ir aprakstījis 120 spēļu scenārijus, ko spēlē cilvēki, paši bieži neapzinoties, ko un kā viņi spēlē visas dzīves garumā.

D. Dzinteres pedagoģiskajos pētījumos rotaļu aplūko no vairākiem viedokļiem:

- Kā personības patstāvīgu kategoriju, kā spēja būt aktīvam, ņemot vērā, ka bioloģiskā aktivitāte ir priekšnosacījums, lai aktivitāte attīstītos kā spējas;
- “aktivitāti” un “darbību” uzskata par identiskiem jēdzieniem, vai arī aktivitāti aplūko kā psiholoģisku darbību;
- Kā personības īpašību, kas ietekmē darbības raksturu (Dzintere,1969).

J.A.Komenskis uzskatīja rotaļu par bērna dabisku vajadzību kustēties, rotaļāties, jo katram veselam bērnam vienkārši nepieciešams kustēties. Viņš norādīja, ka bērnu rotaļas jāveda, jo tām ir liela audzinoša nozīme. “Jo vairāk bērns darbojas, skraida, strādā, jo labāk viņš vēlāk gul, jo labāk pārstrādā uzņemto barību, jo labāk aug, jo labāka ir viņa veselība, jo spirtāks gars; taču bērns vienmēr jāsaudzē, lai nebūtu sakropļojumu.” (Komenskis,1656). Par labākajām rotaļām J.A.Komenskis uzskatīja nevis mierīgās rotaļas, bet kustību rotaļas, jo tās vienmērīgi iesaista darbībā visus muskuļus, visu organismu, nevis tikai atsevišķas ķermeņa daļas. Rotaļas, pēc J.A.Komenska uzskatiem nostiprina bērnu veselību, attīsta viņa jūtas, ieaudzina vērtīgumu, pilnveido kustības, izkopj veiklību, rada garīgo spirtumu. “Labāk rotaļāties, nevis dzīvot bezdarbībā, jo rotaļā domas ir vienmēr nodarbinātas un nemitīgi tiek asinātas” (Komenskis,1656). Tātad J.A.Komenskis uzskatīja rotaļu par svarīgu audzināšanas līdzekli, kas veicina bērna personības vispusīgu attīstību: attīsta dotības, valodu, domāšanu, fantāziju, māca bērnu dzīvot un strādāt sava vecuma kolektīvā, palīdz gūt jaunas iemaņas un paradumus, veido morāli un gatavo īstenai darba dzīvei.

F. Čada rotaļu uzskata par instinktīvu darbošanos. Pēc viņa domām, bērnam rotaļa ir vajadzīga tāpat kā ēšana un gulēšana.; jārada visi apstākļi bērnu rotaļai. Pieaugušajiem jāpalīdz bērniem rotaļās, bet nekādā gadījumā nedrīkst iejaukties ar varu. “Rotaļa bērnam vajadzīga ne tikai tādēļ, ka uz to ierosina viņa pārpilnā enerģija, bet arī tādēļ, ka rotaļā bērns pilnveido garīgās un intelektuālās dotības, attīsta savas dzīves emocionālo pusi un pakāpeniski nostiprina un virza savu brīvo iztēli.” F.Čada apgalvo, ka rotaļai bērna dzīvē ir tik pat liela nozīme kā darbam pieaugušā dzīvē (Stangaine,2014).

Pēc S.Ormissa domām, pirmsskolas vecumā rotaļa ir bērna vienīgā nodarbošanās: rotaļas laikā bērns iegūst ziņas par apkārtējo pasauli, trenē savu ķermeni, attīsta prātu un fantāziju. S.Ormiss uzskata, ka pieaugušajiem jāpiespiež bērni rotaļāties, “jo rotaļa ir bērnu darbs un jāstrādā katram” (Stangaine,2014).

K.Ušinskis dod rotaļai materiālistisku izskaidrojumu, uzsverot, ka bērnu rotaļas atspoguļo apkārtējo dzīvi. Viņš raksta, ka bērnu rotaļas, kas dzīvo dažādos apstākļos, stipri atšķiras pēc satura. K.Ušinskis pierāda, ka rotaļas saturs, apkārtējās dzīves atspoguļošana rotaļā ietekmē bērnu personības veidošanos, veicina bērnu jūtu audzināšanu, attieksmi pret ļaudīm. Viņš precīzi raksturo rotaļas raksturīgās īpašības – jūtu dziļumu un spēku, iztēles raitumu, bērna ticību savai fantāzijai (Ušinskis, 1864).

F.Frēbels (Ф. Фребель) vislielāko nozīmi pirmsskolā piešķir bērnu rotaļā. Viņš aizrāda, ka rotaļas jāuzskata par dīgli visai bērnu turpmākajai attīstībai, jo tās sniedz viņam jaunas atziņas, attīsta bērna iztēli. Min, ka piemērotas bērna dabai rotaļas kļūst par viņa prieka avotu. Audzinātāja uzdevums rotaļā attīstīt visas tās spējas, ko daba bērnam devusi (Stangaine,2014).

D.Dzintere esot izpētījusi A. Makarenko uzskatus par rotaļu. Tātad A. Makarenko aplūko rotaļu kā sagatavošanos darbam: “Katra atsevišķa cilvēka – darbinieka un strādnieka vēsture iesākas ar rotaļu, ar tās attīstības pakāpenisko pāreju darbā.” A.Makarenko raksturo darba un rotaļas raksturīgākās īpašības pierādīdams, ka starp rotaļu un darbu nav krasas atšķirības – laba rotaļa ir līdzīga labam darbam, slikta rotaļa – sliktam darbam. Labā rotaļā, pēc A.Makarenko domām, ir darba un domu piepūle, jo tikai tā rotaļa ir laba, kurā bērns aktīvi darbojas, patstāvīgi domā, ceļ, kombinē, pārvar grūtības – tas viss rotaļu padara par sagatavošanas līdzekli darbam (Dzintere,1969).

A.Makarenko jaunā traktējumā apgaismo jautājumu par rotaļas prieku, sacīdams, ka rotaļa ir radoša, pārdomāta darbība – rotaļas prieks ir tāds pats kā darba prieks, tas ir “radīšanas prieks”, “uzvaras prieks”. Rotaļas līdzība ar darbu redzama bērna atbildība par rotaļā izvirzītā mērķa sasniegšanu un lomas izpildi. A.Makarenko arī norāda rotaļas un darba atšķirības – darbā rodas materiālās un kulturālas vērtības, rotaļā tādu vērtību nav. Taču rotaļai ir svarīga audzinoša nozīme, veidojas īpašības, kas nepieciešamas darbam. Tādēļ pieaugušajiem ir jāvada bērnu rotaļas, lai bērnos veidotos nākošā strādnieka un pilsoņa īpašības (Dzintere,1969).

Visi minētie autori prasa, lai pieaugušie vadītu un organizētu bērnu rotaļas. Šai vadībai jābūt taktiskai. Tai, no vienas puses, jāveicina tādu rakstura īpašību kā neatlaidības, sīkstuma, aktivitātes un atjautības attīstība, bet no otras puses – jāsatgavo bērni darbam, viņu nākošajai darbībai.

Rotaļa ir obligāts bērnības pavadonis. Tas ir galvenais bērna darbības veids. Ikkatrs bērns cenšas rotaļā attēlot savus pārdzīvojumus un iespaidus. Iemesls meklējams bērnu vecuma un attīstības īpatnībās. Bērns dzīvo sabiedrībā, attīstās tās iespaidā, viņā izraisās interese pret apkārtējo ļaužu dzīvi, darbu, bērns cenšas to attēlot, atdarināt savās rotaļās. Tā ar rotaļas palīdzību

viņš iekļaujas apkārtējā dzīvē, iepazīstas ar to. Tādēļ mēs droši varam sacīt, ka bērnu rotaļas pēc sava satura ir sociālas.

Pirmsskolas pedagoģijā rotaļu analizē divējādos virzienos: pirmkārt, kā audzināšanas un mācīšanas darba līdzekļi, kas veicina bērnos noteiktas zināšanas, iemaņas, attīsta pozitīvās rakstura īpašības un dotības (Dzintere, 1969).

Sociālistiskā pirmsskolas pedagoģija uzskata rotaļu par bērna mērķtiecīgas pedagoģiskas ietekmēšanas līdzekli un par svarīgu audzināšanas līdzekli. Rotaļa ne tikvien veicina bērna vispusīgu attīstību, bet arī apmierina viņu daudz lielākā mērā nekā jebkurā cita darbība (Holeciova, Klindova, Berdihova, 1967). Tādēļ rotaļai ir tik svarīga vieta audzināšanas sistēmā.

O. Holeciova uzskata, ka rotaļa sevišķi vajadzīga bērnu fiziskajai attīstībai un viņu veselības nostiprināšanai. Tādas dabiskas kustības kā soļošana, skriešana, lēkšana, mešana pozitīvi ietekmē atsevišķu funkciju attīstību, galvenokārt roku, kāju, ķermeņa un redzes koordināciju, nostiprina muskulatūru, aktivizē asinsriti, elpošanu un vielu maiņu. Prasmei pārvaldīt roku kustību, šo nepārspējamo un ne ar ko neaizstājamo ieroci, cilvēka dzīvē ir liela nozīme. Un tieši rotaļās, kurās bērni izpilda dažādas kustības un manipulācijas ar rotaļlietām un priekšmetiem, viņi ātri gūst panākumus.

Rotaļa ir viens no tikumiskās audzināšanas līdzekļiem. Var teikt, ka rotaļas ir īpaša veida skola, kurā bērni, aktīvi un radoši kaut ko atdarinot, apgūst sabiedrības izstrādātās uzvedības normas. Taču runa nav tikai par atdarināšanu. Pieaugušo vadītās rotaļas māca bērnus pareizi vērtēt sabiedrības parādības, ieaudzina tajos noteiktu attieksmi pret šīm parādībām un pozitīvas rakstura īpašības. Rotaļa bērnam paver iespēju aktīvi iekļauties pieaugušo dzīvē (Holeciova, Klindova, Berdihova, 1967).

O. Holeciova, L. Klindova, J. Berdihova uzsver, ka bērna attīstība radošajās rotaļās ir sekmīga tikai audzinātājas vadībā. Bez šādas vadības pirmsskolas vecuma bērnu rotaļas ilgi var būt bezsaturīgas. Rotaļas pareiza ievirze noteikti ietekmē bērna attīstību un viņa personības veidošanos (Holeciova, Klindova, Berdihova, 1967).

Rotaļa bērna apziņā atstāj dziļas pēdas, kas ietekmē viņa attiecības pret cilvēkiem, lietām un notikumiem un tādējādi arī rakstura morālo iezīmju veidošanos. Lielā mērā, rotaļa stimulē bērna garīgo attīstību. Bērns viegli, bez piespiešanas, pastāvīgi mācās, kā sasniegt nosprausto mērķi, kā darboties kopā ar biedriem un iepazīt lietu īpašības. Rotaļā attīstās arī otrās signālsistēmas visaugstākā izpausme – domāšana un valoda, kad bērns rotaļā saņem kādu uzdevumu, viņš to izpilda ne tikai žestiem un kustībām, bet arī ar vārdiem. Bērns sāk lietot vārdus, kas pirms tam bijuši viņa pasīvajā vārdu krājumā.

Secinājumi: No īsa apskata redzams, ka pedagogi samērā plaši nodarbojušies ar bērnu rotaļu problēmu. Viņu izteiktajās domās ir daudz progresīva. Daudziem pedagogiem domas sakrīt un viss norāda uz to, ka rotaļāties ir gan veselīgi, gan pamācoši.

Rotaļa uzskatāma par skolu, kurā bērni mācās dzīvot. Tā pieradina bērnus pie fiziskas un garīgas darbības, kas nepieciešama viņu turpmākajā darba dzīvē, un veicina pareizu fizisko attīstību. Rotaļā veidojas kolektīvās attiecības, tiek ieaudzīnāta pareiza attieksme pret darbu un sociālistisko īpašumu, nostiprinās pozitīvās rakstura iezīmes.

2.2. Rotaļu iedalījums un veidi

Rotaļu variantu daudzveidības dēļ nav iespējams izveidot kaut kādu pieņemamu klasifikāciju. Rotaļas klasificē tikai pēc bērnu vecuma, satura, rakstura vai citām pazīmēm nevar, jo tādā veidā radītās kategorijas nepavisam neaptvertu iespējas un kombinācijas.

Rotaļas tiek iedalītas četrās grupās atkarībā no tā, kāds psiholoģiskais process konkrētajā rotaļā ir galvenais.

- I. Funkcionālās rotaļas. Tās ir piemērotas dažādu orgānu funkciju, ķermeņa, kāju un roku kustību, galvas kustību attīstīšanai utt. Šādā veidā rotaļās bērns tver priekšmetus, sit tos citu pret citu utt. Šīs rotaļas raksturīgas bērniem pirmajā dzīves gadā, pēc tam tās pakāpeniski izbeidzas.
- II. Receptīvās rotaļas. Šā veida rotaļas galvenais ir ārējo impulsu uztveršana. Tajās maksimāli nodarbināti sajūtu orgāni: redze, dzirde tauste u.c. Rotaļu galvenais saturs ir bilžu un grāmatu apskate, skaņu atšķiršana. Šādas rotaļas tiek organizētas bērniem, kas vecāki par vienu gadu;
- III. Lomu rotaļas. Šajās rotaļās bērni apņemas veikt noteiktu lomu un iedzīvojas iztēlotajā situācijā. Viņi iesaista rotaļā tipisko lomu formulējumu “it kā es būtu ārsts” (“māmiņa”, “skolotājs” utt.). Lomu rotaļās parasti ir daudz dalībnieku. Būtībā tās ir kolektīvas rotaļas. Šīm rotaļām nepieciešama patstāvīgāka un saprātīgāka darbība, tādēļ tās var organizēt tikai tad, kad bērniem jau pietiekami attīstīta valoda un domāšana (apmēram no divu gadu vecuma). Visvairāk lomu rotaļas atbilst sešus gadus veciem bērniem.
- IV. Konstruēšanas rotaļas. To pamatā ir tieksme kaut ko radīt, pie tam galvenā uzmanība tiek pievērsta rezultātam. Šajās rotaļās bērni jāapgādā ar konstruēšanas materiāliem, celtniecības darba rīku komplektiem, dēlīšiem, smiltīm, papīru, auduma gabaliem utt. Rotaļās tiek likti pamati darba iemaņām. Konstruēšanas

rotaļām bērni pievēršas jau no divu gadu vecuma. Vispiemērotākais vecums ir seši gadi (Holeciova, 1966).

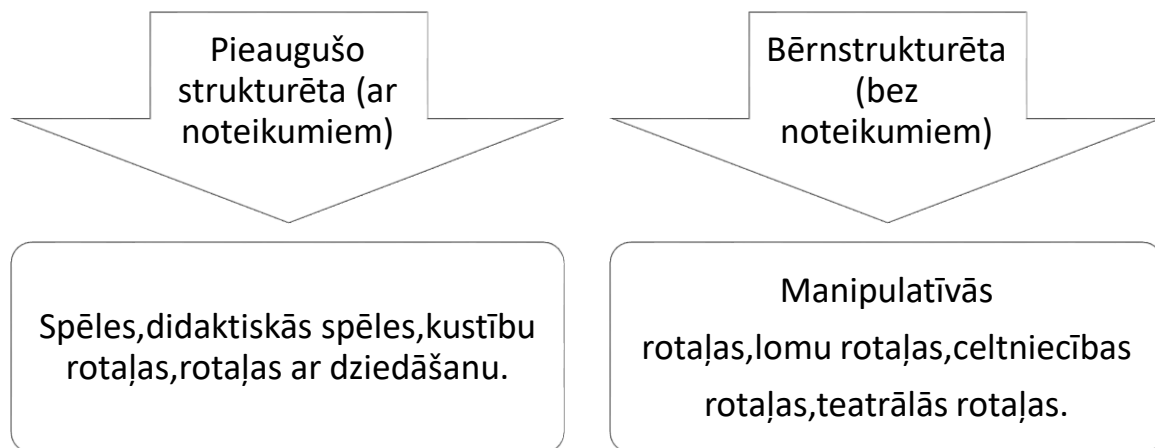
Psihologi rotaļu uzskata par pirmsskolas vecuma bērnu darbošanās veidu, bet pedagogi to izmanto kā audzināšanas līdzekli. Šai sakarībā pedagogi vada arī tās rotaļas, kuras rodas pēc bērnu iniciatīvas, kuru saturu un tēmu iepriekš nevar paredzēt. Tādējādi arī šādām rotaļām ir audzinoša iedarbība. Bez tam pedagogi iesaista bērnus jau iepriekš izraudzītajās rotaļās, lai attīstītu dažas bērna personības īpašības. No šā viedokļa O.Holeciova, L.Klindova, J. Berdihova pedagoģiskajā praksē rotaļas iedala divās galvenajās grupās: radošajās rotaļās un rotaļās ar noteikumiem.

Radošās rotaļas veido visbagātāko un vistipiskāko pirmsskolas vecuma periodu rotaļu grupu. Par radošajām rotaļām tās sauc tādēļ, ka bērni paši nosaka rotaļas mērķi, saturu un izvirza noteikumus. Šo rotaļu raksturīga iezīme ir apkārtējās dzīves, cilvēku darbības un viņu savstarpējo attiecību atainošana. Katra radoša rotaļa ir it kā pasaules atspoguļojums samazinātā mērogā.

Rotaļās ar noteikumiem iespējams sistemātiski izveidot noteiktas iemaņas, kam liela nozīme bērnu fiziskajā un garīgajā attīstībā, rakstura un gribas audzināšanā. Bez šīm rotaļām bērnudārzā būtu grūti veikt audzināšanas darbu (Holeciova, Klindova, Berdihova, 1967).

I.Stangaine esot izpētījusi ASV zinātnieces H. Švarcmane (H. Schwartzman) pamatotu rotaļas un spēles skaidrojumu. Bērnu brīvo rotaļu, ko bērni rada paši, H. Švarcmane dēvē par bērnostukturētu rotaļu. Komandu spēles, galda spēles un citas labi strukturētas rotaļas, kuras pieaugušie parāda bērniem un kurām, iespējams, vajag vecāku vai skolotāju atbalstu, attiecas uz pieaugušo strukturētām rotaļām (spēlēm). „Viena no svarīgākajām atšķirībām ir tā, ka pieaugušo strukturēta rotaļa (spēle) ir daudz pētīta laboratorijās, skolās un rotaļu laukumos, bet bērns strukturēta rotaļa ir pētīta ļoti neregulāri”, apgalvo zinātniece (Stangaine,2014). Tātad pēc H. Švarcmanes domām, rotaļas var iedalīt 2 lielās grupās – pieaugušo strukturētajās rotaļās (rotaļas ar noteikumiem) un bērns strukturētajās rotaļās (rotaļas bez noteikumiem). Ilustratīvi tas atspoguļots 1. attēlā (skat. 1. attēlu):

Rotaļa



1. attēls. **Rotaļu iedalījums** (I.Stangaines konstrukts)

Zinātnieki visbiežāk rotaļas grupē saistībā ar pētāmo problēmu, praktiķi – ar rotaļas audzinošo nozīmi. Pat neprofesionāli pamanīs, cik dažādas ir rotaļas pēc satura, pēc bērnu patstāvības līmeņa, organizācijas formām, rotaļu materiāliem. Pedagoģijā daudzkārt ir mēģināts izpētīt un aprakstīt katru no bērnu rotaļu veidiem, un, ņemot vērā bērnu attīstības likumsakarības, izveidot bērnu rotaļu klasifikatoru (Stangaine, 2014).

Saistībā ar bērnu rotaļu daudzpusību ir grūti noteikt pamatojumu to klasifikācijai. Katrā rotaļas teorijā tiek piedāvāti tie kritēriji, kuri atbilst konkrētās rotaļas koncepcijai. Piemēram, F.Frēbels (Ф. Фребель), kurš pirmais pirmsskolas pedagoģijā atzina rotaļu kā īpašu bērna attīstības līdzekli, rotaļas grupē divējādi:

- pēc to rakstura (mēģinājumi atdarināt dzīves ikdienišķas parādības, iegūto zināšanu pielietošana praksē, radošā un tēlojošā darbība, kas aptver visdažādākos priekšmetos un parādības);
- pēc rotaļas audzinošās nozīmes (fiziskās rotaļas, jūtu un sajūtu rotaļas, prāta rotaļas) (Stangaine, 2014).

Rotaļa kā aktivitāte risinās divos veidos – ārējā darbība (darbības, operācijas, līdzekļi, apstākļi) un iekšējā darbība (vajadzības, motīvi psihisko procesu darbība, emocijas, griba, jaunrade u.c.) Ir aktivitāte, ar kuru bērni nodarbojas, kur līdzīgi kā rotaļā var brīvi realizēt savas vēlmes, bet tās par rotaļu var dēvēt tikai nosacīti. Tā ir zīmēšana, veidošana, konstruēšana. Atšķirībā no rotaļas tām ir redzams, materiāls rezultāts – zīmējums, celtnes, veidojums (Dzintere, 2007).

Rotaļai piedēvē dažādas īpašības – tā ir brīva indivīda vēlmju izpausme, kas īsteno daudzveidīgas funkcijas, tā ir aktivitāte, kurā cilvēks (bērns) gūst prieku, apmierinājumu no savas personīgās darbības.

Rotaļa ir tāda darbošanās, kuru ietekmē ne tik daudz ārēji faktori, cik iekšējie bērna instinkti un vajadzības. Bērns neizjūt pieaugušā varu pār sevi, jo “rotaļas pasaulē bērns ir brīvs un neatkarīgs, viņa gara tēli lido ārpus apkārtnes robežām, un pirmajos dzīves gados bezspēcīgā fantāzija šie nerimstoši vingrina savus spēkus”, uzsver O.Svenne (Svenne,1930). Tas nozīmē, ka bērnam ir jāgrib darīt to, ko viņš dara. Var būt, ka bērns aktivitāti ir izvēlējis pats, varbūt to ierosinājis pieaugušais, taču bērns to dara “no brīvas gribas”. Bērns, kurš paklausīgi liek klucīšus atbilstoši pieaugušā norādījumiem, nerotaļājas. Bērns, kurš pats izvēlējis darboties ar klucīšiem un grupē tos pēc formas un izmēra, lai uzceltu pīlēnam sētu, rotaļājas, lai gan priekšmetu grupēšana būtībā arī akadēmiska prasme (Dzintere.2007).

D.Dzintere uzsver, ka pašu uzmanību pelna rotaļas klasifikācija saistībā ar tās attīstību, izpētot pamatlicēja Ž.Piažē. Psihologs uzskatus, ka rotaļa ir bērna intelektuālās attīstības faktors un adaptācijas līdzeklis, kas palīdz radīt līdzsvaru starp organismu un vidi. Adaptācijas procesā rotaļa bērnam palīdz apgūt zināšanas, prasmes un piemērošanos apkārtējai videi. Rotaļas attīstībā Ž.Piažē izdala trīs komponentus: vingrinājumus, simbolu un noteikumus (Dzintere,2007).

Rotaļas savā attīstībā iziet vairākus posmus. J.A.Students ir izdalījis šādas rotaļas formas:

- Kustību un uztveres rotaļas pirmajā dzīves gadā (kāju un roku kustības, sekošana priekšmetiem ar acīm, bērna lallināšana), kas ir bezmērķa rotaļas;
- Destrukcijas vai jaukšanas rotaļas otrajā dzīves gadā, kurā bērns savus rotaļu priekšmetus izjauc, sagrauj;
- Veidotāja (konstrukcijas) rotaļas trešajā un ceturtajā dzīves gadā, kad bērns veido un “būvē” jaunu priekšmetu – te pieskaitāma darināšana, būvēšana, zīmēšana, mīklu minēšana;
- Lomu rotaļas, kas sastopamas piektajā un sestajā dzīves gadā, kurās bērns uzņemas tēva, skolotājas, kareivja, mednieka, otra bērna lomu (Students,1935).

Secinājumi: Rotaļu klasifikācijā ir dažādas pieejas, kas vēlreiz norāda uz rotaļas daudzveidīgajām funkcijām. Zinātnieki visbiežāk rotaļas grupē saistībā ar pētāmo problēmu, praktiķi – ar rotaļas audzinošo nozīmi. Rotaļa vienlaicīgi izpilda vairākas funkcijas: attīsta bērna sensorās spējas, organizē bērna darbības ar sensoriem priekšmetiem, ir īpašs diagnostikas līdzeklis, ir saskarsmes līdzeklis, neaizmirstot, ka spēles centrā ir bērna Es.

2.3 Rotaļa – sensoro spēju attīstības sekmētāja

Rotaļu aktivitātēs vidējā pirmsskolas vecuma bērniem parādās lomu mijiedarbība. Tas norāda uz to, ka pirmsskolas vecuma bērni sāk atdalīties no pieņemtās lomas.

Lomas rotaļas laikā var mainīties. Rotaļas darbības tiek izpildītas nevis sevis dēļ, bet gan spēles jēgas dēļ. Rodas rotaļas atdalīšana un reāla mijiedarbība starp bērniem. Nozīmīga attīstība notiek tēlainajā darbībā. Attēls kļūst objektīvs un detalizēts.

Personas grafiskais attēlojums raksturojas ar ķermeņi, acīm, muti, degunu, matiem, dažreiz apģērbs un tā detaļu klātbūtne. Tiek uzlabota tēlainās darbības tehniskā puse. Bērni var uzzīmēt pamata ģeometriskās figūras, griezt ar šķērēm, līmēt bildes uz papīra utt. Konstruēšana paliek sarežģītāka (Pilugina, 2003).

Ēkas var ietvert 5-6 detaļas. Veidojas konstruēšanas iemaņas, kā arī plānojas darbību secība. Bērna motoro sfēru raksturo pozitīvas pārmaiņas mazās un lielās motorikas prasmēs. Attīstās veiklība, kustību koordinācija. Šajā vecumā bērni ir labāki par jaunākiem pirmsskolas vecuma bērniem, saglabā savu līdzsvaru, kāpj pāri maziem šķēršļiem. Var spēlēt sarežģītākas spēles ar bumbu.

Līdz vidējā pirmsskolas vecuma beigām bērnu uztvere kļūst arvien attīstītāka. Viņi var nosaukt formu, uz kuru šis vai cits priekšmets ir līdzīgs. Var iegūt vienkāršus priekšmetus sarežģītos objektos un rekonstruēt sarežģītus objektus no vienkāršām formām. Bērni spēj sagrupēt objektu grupas atbilstoši sensorai iezīmei - izmērs, krāsa; izvēlieties tādus parametrus kā augstums, garums un platums.

Pilnveidojas orientācija telpā. Atmiņas apjoms palielinās. Bērni atceras līdz pat 7-8 priekšmetu nosaukumiem. Sāk izstrādāt brīvprātīgu iegaumēšanu: bērni ir spējīgi veikt uzdevumu ar iegaumēšanu, atceras pieaugušo komandas, var iemācīties nelielu dzejoli utt. Sāk attīstīties tēlainā domāšana. Bērni spēj izmantot vienkāršus shematizētus attēlus, lai atrisinātu vienkāršas problēmas. Pirmsskolas vecuma bērni var izveidot shēmu, atrisināt labirinta problēmas (Krasnošekova, 2007).

Pamatojoties uz objektu telpisko atrašanās vietu, bērni var pateikt, kas notiks viņu mijiedarbības rezultātā. Tomēr viņiem ir grūti izprast citas personas stāvokli un iekšēji veikt attēla garīgu pārveidošanu. Šī vecuma bērniem ir īpaši raksturīgi Piažē labi pazīstami fenomeni: skaita saglabāšana, lieluma un apjoma saglabāšana. Piemēram, ja bērniem parādīt trīs melnus apļus no papīra un septiņus baltus apļus un jautāt: "Kāda veida apļu vairāk - melnu vai baltu", lielākā daļa pateiks, ka balto ir vairāk. Bet, ja jautā: "Kādu vairāk balto vai papīra?", atbilde būs tāda pati - vairāk balto. Iztēle turpina attīstīties. Tiek attīstītas tādas funkcijas kā oriģinalitāte un patvaļība. Bērni var izdomāt nelielu pasaku par konkrētu tēmu.

Palielinās uzmanības noturība. Bērni var koncentrēties aktivitātei 15-20 minūtes. Bērns spēj saglabāt vienkāršu nosacījumu atmiņā, veicot jebkādas darbības. Vidējā pirmsskolas vecumā uzlabojas skaņu izruna un dikcija. Runa kļūst par bērnu aktivitātes priekšmetu. Viņi veiksmīgi imitē dzīvnieku balsis, intonacionāli nošķir dažu cilvēki runu. Runas ritmiskā struktūra izraisa interesi, piemēram, atskaņas. Attīstās gramatika.

Sajūtu un uztveres attīstība ir veiksmīgāka mērķtiecīga satura darbības kontekstā.

Sensoriskās attīstības nosacījumi:

1) Pirmsskolas vecuma bērna saturiska darbība

Pirmsskolas vecuma bērna saturiskajai darbībai ir viens no svarīgākajiem sensorās attīstības nosacījumiem. Tieši nozīmīgu un produktīvu darbību kontekstā ir iespējams pievērst bērna uzmanību objektu īpašībām un raksturlielumiem, lai palīdzētu viņiem apgūt šos priekšmetus. Tieši darbībā bērni viegli saprot, aktivitātes rezultātu, atkarībā no spējas izdalīt kvalitāti, īpašību, orientēšanos. Piemēram, bērna zīmējuma kvalitāte ir atkarīga no spējas atšķirt objekta formu, detaļu attiecību, krāsu, izmēru utt. Šajā sakarā sensoro attīstību neatdala īpaši, bet ir ietverta aktivitāšu veidos: tēlainā, mūzikas, rotaļu, darba utt.

2) Apmācība - ļauj veiksmīgāk īstenot sensoro attīstību, jo bez mērķtiecīgas un sistemātiskas pieaugušo vadīšanas bērns mācās maņu pieredzi, izmantojot izmēģinājumu un kļūdas.

3) Pieaugušo vadlīnijas (Podjakovs, 1981).

Sensorās attīstības procesā var izdalīt 4 posmus:

1. Piesaistot bērna uzmanību sensorojai maņai, kas jāapgūst

Lai to izdarītu, pedagogs piedāvā bērnam izveidot produktu, kam jābūt līdzīgam paraugam vai jāatbilst noteiktām prasībām, piemēram, modelē zīmējumu vai konstrukciju.

Bērni, kuriem nav pietiekami organizētas maņu pieredzes, sāk pildīt uzdevumu, neanalizējot paraugu, neizvēloties nepieciešamo materiālu. Viņi nekavējoties sāk rīkoties.

Visos gadījumos bērni ne analizē, nepēta paraugu vai materiālu, kas ir piedāvāts. Viņi ierobežojas ar kopīgo, nedalīto uztveri, un dabiski kļūdās, piemēram, zīmējums un celtnē nav līdzīgi.

Kļūda, nespēja sasniegt rezultātus darbībā, liek bērnam saprast zināšanu vērtību, izdalīt priekšmetu un materiālu īpašības. Šo neveiksmes situāciju izmanto pieaugušais, lai palīdzētu bērnam redzēt, izcelt, palīdzēt saprast to īpašību, kas jāņem vērā turpmākajās darbībās, kas ir būtiskas mērķa sasniegšanai. Šis punkts ir sākumpunkts, lai mācītu bērniem veidus, kā izolēt īpašības, objektu īpašības.

2. Mācīt bērnus izzināt apkārtējo vidi un radīt priekšstatu par sensorajām pazīmēm

Šajā apmācības posmā pedagogs rāda un nosauc sensoro darbību un ko viņš sajuta. Tad viņš piedāvā bērniem atkārtot objekta pārbaudi, precīzi reproducēt parādīto darbību, nosaukt darbību

un kvalitāti, kas tiek izcelta kā rezultāts. Piemēram, lai mācītu audzināmos atšķirt apaļu formu, skolotājs parāda apaļos objektus saka "ripo", "pavizināšu", un tad nosaka īpašību: "apaļš priekšmets". Tad bērni paši mēģina "ripināt" priekšmetus, un skolotājs jautā: ko viņi dara, ripo vai nē. Bērni atkārto darbības un runas apzīmējumus.

Šajā posmā, lai sniegtu skaidru tās vai citas īpašības izolāciju un tās atdalīšanu no blakusesošajām, lietderīgi ir izmantot salīdzināšanas paņēmieni ar pavisam pretēju īpašību, kas arī tiek izdalīta ar tādām pašām metodēm, kā iepriekš.

Iepazīstot bērnus ar pārbaudes metodēm un objektu īpašībām, ir nepieciešams organizēt vingrinājumus, lai nošķirtu šīs īpašības. Ir svarīgi uzraudzīt bērna izmantotās metodes precizitāti, vārdisko apzīmējumu precizitāti. Vingrinājumiem nepieciešams, lai izvēlētos dažādus priekšmetus. Lietderīgi ir iemācīties dažādu priekšmetu grupēšanu pēc vienas pazīme. Šajos apstākļos ir nošķirta īpašība no konkrēta priekšmeta, kas ir sākumpunkts pārejai uz jaunu posmu - vispārēju ideju veidošana par dažādām īpašībām.

3. Saprātnes veidošana par etaloniem

Šajā procesā pamats ir spēja grupēt objektus pēc vienas vai otras īpašības: savākt visas sarkanās bumbiņas sarkanā kastē utt. Turpmākais darbs ir saistīts ar to, ka bērni tiek iepazīstināti ar dažāda veida vai kāda kvalitātes daudzveidīgo izpausmi: konkrētas krāsas gaišās un tumšās nokrāsas utt. Tas tiek panākts, salīdzinot dažādus objektus, kuriem ir atšķirīgi vienas vai otrās kvalitātes rādītāji. Tas viss ļauj bērņus pavirzīt tuvāk vispārināšanai, balstoties uz etalona būtisko iezīmju izcelšanu, kas tiek nostiprinātas runā. Šādas pazīmes var būt, piemēram, skaitļi, sānu un leņķu skaits, metāls - virsmas spožums, izturība utt. Pakāpeniski bērns uzzina standartu nosaukumus. Bērniem tiek mācīts pielietot apgūstamos kvalitātes etalonus priekšmetu analīzei, viņi iemācās salīdzināt objektu ar standartu, pamanīt līdzības un atšķirības. Tas ļauj redzēt objektu īpašības, kas tālāk palīdz apkārtējās vides analizēšanai.

4. Izveidot nosacījumus, lai bērni apgūtu zināšanas un prasmes neatkarīgai lietošanai, analizējot apkārtējo realitāti un organizējot savas darbības

Lai sasniegtu šo mērķi, svarīga ir uzdevumu sistēma, kurai nepieciešama neatkarīga analīze, ņemot vērā noteiktas kvalitātes, īpašības, attiecības.

Šādu uzdevumu saturs var būt neatkarīgs objektu attēls, kad bērnam jāanalizē formas īpašības, detaļu attiecības un atrašanās vieta utt., Materiālu un darba līdzekļu izvēle. Šajā darba stadijā pedagogs plaši izmanto visu veidu pasākumus gan klasē, gan ikdienas dzīvē.

Sensoriskās attīstības metode paredz:

- uztveres darbību veidošanās bērniem;
- formēt bērņos priekšstatu par sensorajiem etaloniem;

- bērnu prasmju veidošanās, lai tās patstāvīgi pielietotu praktiskajās darbībās (Augene, 2007).
Sensorā attīstība klasē ir pamats bērnu sensorās pieredzes organizēšanai. Klasē ir izveidoti visi apstākļi, lai sistemātiski vadītu bērnu uztveres un reprezentācijas sajūtas.
Spēja apskatīt, uztvert objektus un parādības veiksmīgi tiek veidota tikai tad, ja bērni skaidri saprot, kāpēc ir nepieciešams apsvērt vienu vai otru tematu, klausīties noteiktas skaņas. Tāpēc, mācot dažādu priekšmetu un parādību uztveri, bērniem ir skaidri jāpaskaidro viņu darbības nozīme. Šis jautājums kļūst īpaši skaidrs bērniem, tad, ja viņi izmanto savus priekšstatus praksē: šajā gadījumā bērnu uztvere ir vairāk apzināta un mērķtiecīga, jo, ja slikta apskatīt objektu, tad ir grūti attēlot to vai konstruēt.

Objekta atveidošanas procesā vienā vai citā aktivitātē tiek pārbaudīti un pilnveidoti jau izveidotie bērnu uzskati. Šajā sakarā galvenais mērķis sensorā attīstībā ir veicināt bērnos spēju uztvert objektus un parādības, kas veicinātu uzlabojumus zīmēšanā, konstruēšanā, skaņas analīze vārdos, uc.

Tādējādi, sensorā attīstība jāveic ciešā saistībā ar dažādām aktivitātēm, vadošā forma sensorai attīstībai ir tieša pedagoga ietekme, viņa norādījumiem, verbālie paraugi, tiešums un skaidrība.. Atkarībā no uzdevuma pedagogs var izmantot dažādas nodarbības, vadīt sajūtu attīstību, piemēram, nodarbības, bērnu rotaļas, vai sensorie vingrinājumi (Barabanshikovs, 2009; Barjaevs, 2004; Pilugina, 2003).

Ikdienas dzīvē, rotaļu un darba procesā bērni uztver ļoti daudzas (veselu kompleksu) parādību īpašības un pazīmes. Daļa no tām ir salīdzinoši spilgtas un izvirzās priekšplānā, citas pastāv kā to līdzīpašības. Bērniem pārsvarā ir viengabalaina uztvere, tādēļ atsevišķas parādību īpašības un pazīmes viņi var arī neizdalīt, līdz zināmam laikam neapjēgt (Poddjakova, Avaņesova, 1986).

“Audzināšanas un mācību programma bērnodarziem” rotaļām izvirza augstas prasības. Tajā teikts: “Ar didaktisko rotaļu un spēļu palīdzību audzinātāja veic bērnu sensorisko audzināšanu, attīsta izziņas procesus (zinātkāri, vienkāršu norišu savstarpējo sakaru izpratni utt). Audzinātāja izmanto rotaļas un spēles par līdzekli, lai attīstītu bērniem domāšanu, valodu, iztēli, atmiņu, lai paplašinātu un nostiprinātu priekšstatus par apkārtējo dzīvi.” (Audzināšanas un mācību programma bērnodarziem, 1972).

Tātad iepazīšanās ar priekšmetu pasauli notiek arī rotaļās, kad bērni atveido sadzīves situācijas. Miniatūri rotaļu priekšmeti izraisa bērnos patīkamas sajūtas, vēlēšanos ar tiem darboties.

Bērni izdomā dažādas rotaļas: skrien apkārt kokiem, slēpjas aiz tiem, ar rokām aptvert stumbrus, skrien no kalniņa. Sevišķi bērnus saista ūdens: viņi mērc strautā rokas, iemet zariņus un vēro, kā tie aizpeld pa straumi. No zāles, augiem, saknēm, smiltis un ūdens gatavo “ēdienus”.

V.Jonīte uzskata, ka ja audzinātāja piedalīsies bērnu izpriecās un rotaļās, cik daudz interesantu lietu un parādību īpašību viņš audzēkņiem atklās, cik priekšstatu precizēs, savai saskarsmei ar bērniem nemaz nepiešķirdams mācību raksturu! Cik viegli un ar kādu patiku mazie noskaidro puķu, zāļu, akmeņu nosaukumus, atrodoties tiešā saskarsmē ar dabu, cik nekļūdīgi tos pēc tam atrod, orientēdamies pēc formas, krāsas, uzbūves, smaržas, pēc mitruma, gluduma, kupluma (Jonīte,1997).

Dabas parādību novērošanā pirmām kārtām darbojas redzes uztvere. Dažkārt pievienojas tauste – bērni priekšmetus aizskar, tausta, glauda. Ja tie ir ziedi vai augļi ar patīkamu smaržu, lai bērni tos paosta.

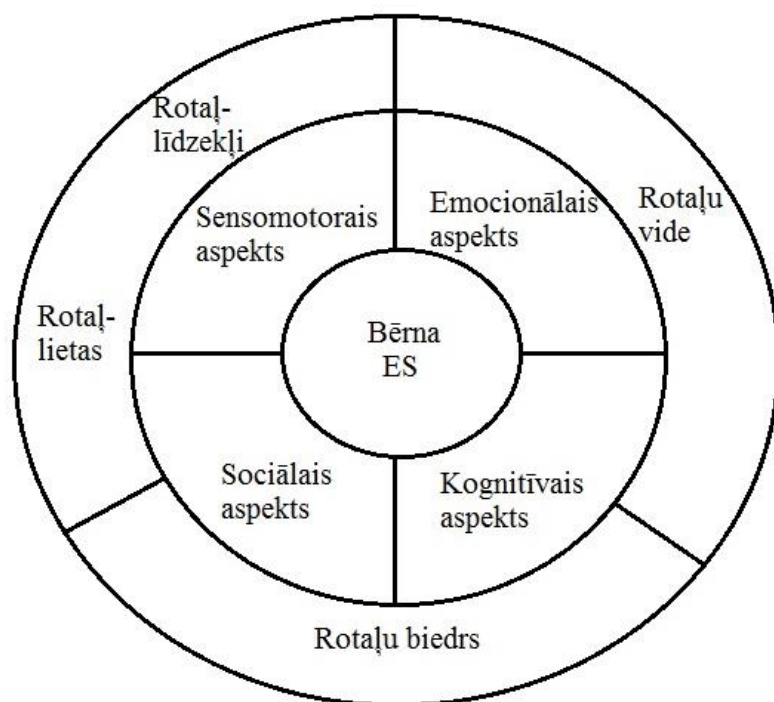
Liela nozīme izpētē ir roku kustībām. Priekšmetu aptaustot, apglaudot, bērns iepazīstas ar tā lielumu, apjomu, formu. Tāpat telpisko īpašību izpētē ļoti svarīga ir skatiena kustība pa priekšmetu.

Sajūtas ir pirmais izziņas process, apgalvo V.Jonīte, ar kura palīdzību tiek saņemta informācija no ārējās un iekšējās pasaules. Redzes sajūtai ir pati nozīmīgākā vieta pirmsskolēna psihiskajā attīstībā, jo, kā norāda V.Koteļņikova pētījumi par sensoro sajūtu uzņemamās informācijas iespējamo apjomu, redzes sajūtas uztveri par vislielāko, pēc kā seko dzirdes sajūtas, ādas sajūtas, garšas sajūtas, ožas sajūtas.

Šo sajūtu uzlabošana ir panākama ar aizraujošu rotaļu, kuras izdomāšanā bērns varējis piedalīties pats. Rotaļa paver milzīgas iespējas attīsta bērna sajūtas, uztveri, emocijas, jūtas un gribu. Bērnu piesaista darbības, kurās viņš var radīt pats, jo tas dod iespēju sevi apliecināt. Praktiski darbojoties, manipulējot ar spēles elementiem, bērns nodarbina sajūtas un apmierina savas vajadzības pēc aktivitātēm, apgūst krāsas un spējas izprast dīvaino krāsu nianšu pasauli (Jonīte,1997).

J. Udaļcova min, ka rotaļas ne vien nostiprinās un paplašinās jau esošās bērna zināšanas, bet arī veidojas tādas īpašības kā atjautība, attapība, iniciatīvitate, cītīgums, prasme pārvarēt grūtības, rēķināties ar biedriem, t. i., prasme dzīvot vienaudžu kolektīvā (Udaļcova,1983).

Balstoties uz bērna sensoro spēju anatomiski fizioloģisko, psiholoģisko un pedagoģisko pamatojumu, iespējams bērnu ikdienā dominējošās spēles aplūkot kā bērnu sensoro spēju attīstītājas un sava Es apzinātājas. Vācu zinātnieks M.Holtershinkers ir shematiski attēlojis bērnu rotaļu darbību (2.attēls) un tās attiecības, uzsverot, ka bērnu rotaļu darbība ir cieši saistīta ar sociālo, kognitīvo, sensomotoro un emocionālo aspektu.



2.attēls. Bērnu rotaļu darbība (Udaļcova,1983 konstrukts)

Savukārt V.Jonīte uzskata, ka bērnu rotaļu darbības veicina rotaļu vide, rotaļlietas un rotaļas partneri. Ņemot vērā to, ka bērna Es apzināšanos nosaka arī viņa izziņas, emocionālais un gribas aspekts, jāsecina, ka bērnu rotaļu vide, rotaļlietas (respektīvi arī spēles) netieši iedarbojas uz bērna Es un viņa pašapziņu. Veicot sensoro spēju pedagoģisko pamatojumu vēsturiskā skatījumā, redzams, ka pedagogi un psihologi ir pievērsuši lielu uzmanību bērnu rotaļām, rotaļu darbībām un atsevišķos gadījumos pat radījuši īpašas rotaļu materiālu sistēmas pirmsskolas vecuma bērnu attīstīšanai (Jonīte,1997).

M.Štāls secina, ka speciāli izstrādātu sistēmu pirmsskolas bērnu audzināšanai radījis F.Frēbelis. Pēc F.Frēbeļa uzskatiem, pirmais un vienīgais agrās audzināšanas uzdevums ir “sniegt cilvēka garam viņa attīstībā attiecīgu materiālu pašdarbībai un pašattīstībai”. Savas pedagoģiskās mācības pamatā licis bērna pašdarbības principu, norādot, ka šai “pašdarbībai jāparādās bērna rotaļās, darbībā un prāta vingrinājumos” (Štāls,1927). Lielu uzmanību Frēbelis pievērsis bērnu jutekļu attīstībai, viņš uzskatīja, ka ar rotaļas palīdzību bērņā attīstās visas tās spējas, ko daba viņam devusi (Jonīte,1997).

Secinājumi: Literatūras analīze rāda, ka tieši rotaļa slēpj sevī daudzveidīgas iespējas veidot bērna sensoro spēju attīstību, jo rotaļa:

- palīdz izjust savu ķermeni, apzināties savu fizisko Es, savu dzimumidentitāti;
- palīdz apzināties savu unikalitāti, izzinot savas īpašības, potences, prasmes;
- rosina izmantot valodu un runu dažādās mainīgās situācijās;

- veicina dialogu un sadarbības prasmes;
- veicina drošības un pašvērtības izjūtu, mazina stresa situācijas (bērns nebaidās kļūdīties, nebaidās pateikt ko nepareizi);
- rotaļas situatīvais prieks veicina bērna pašvērtējuma paaugstināšanos;
- kompensē bērna nepilnības, vājumu, palīdz pārvarēt attīstības krīzes;
- nodrošina piederības izjūtu (savai ģimenei, bērnudārza grupiņai), ticību – mani mīl, mani ciena;
- sniedz pašrealizācijas un pašizpaušmes iespējas, sekmē bērnu darbīgumu (Dēķens, 1921; Students, 1935; Lieģeniece, 1999; Romenkova, 2008; Pučure, 2000).

Secinājumi

Bakalaura darbā tika izpētīts rotaļas jēdziena skaidrojums teorētiskajās atziņās un sensoro spēju sekmēšanas iespējas rotaļā.

Bakalaura darba mērķa sasniegšanai tika veikta pedagoģiskās, psiholoģiskās un filozofiskās literatūras analīzes, kuras daudz mazs neatšķiras viena no otras.

Uzskatu, ka mūsdienās viens no uzdevumiem, ievēdot bērnu rotaļu pasaulē, ir pasargāt bērnam bērnišķību. Noskaidroju, ka bērnam rotaļa ir nepieciešamība, vajadzība. Rotaļa viņam palīdz apzināties savu Es – kas Es esmu, kāds Es esmu, ko Es vēlos, ko Es varu, ko Es zinu, ko Es protu. Rotaļā bērns apgūst pozitīvo pasaules skatījumu, dzīvē nepieciešamās prasmes. Bērnam bērnišķīgums tiks saglabāts, ja pieaugušais ievēros bērna vajadzības, radīs bērnam rotaļām aktīvu, stimulējošu, iejūtīgu rotaļu vidi.

Bakalaura darbā ir noskaidrots, ka rotaļa ir ļoti svarīga pirmsskolas vecuma bērniem, jo rotaļas laikā bērns iegūst ziņas par apkārtējo pasauli, trenē savu ķermeni, attīsta prātu un fantāziju. Rotaļa ir laba, kurā bērns aktīvi darbojas, patstāvīgi domā, ceļ, kombinē un pārvar grūtības. Lielā mērā, rotaļa stimulē bērna garīgo attīstību. Bērns viegli, bez piespiešanas, pastāvīgi mācās, kā sasniegt nosprausto mērķi, kā darboties kopā ar biedriem un iepazīt lietu īpašības.

Pirmsskolas vecuma bērnu attīstības likumsakarības nosaka to, ka bērni mācās darot, aktīvas, praktiskas un patstāvīgas darbības rezultātā apgūtās prasmes un zināšanas ir lielākā mērā noturīgas un stabilas. Uzdevums, kas izvirzīts rotaļu un spēļu veidā, bērnam ir viegli uztverams, un viņš nejut grūtības, kas jāpārvar, lai apgūtu kaut ko jaunu. Pedagoģiskajā procesā nepieciešams izmantot dažādas mācību metodes un paņēmienus, kas nodrošina emocionāli pozitīvu fonu.

Cilvēces sociāli vēsturiskās attīstības gaitā rotaļa gūst aizvien lielāku nozīmi bērna personības veidošanās procesā. Ar tās palīdzību bērni apgūst valodu, attiecību pieredzi, morāles normas, praktiskās un intelektuālās darbības veidus, kuri ir izveidojušies cilvēces vēstures daudzos gadsimtos. Rotaļas teorētiskajā literatūrā tiek klasificētas pēc to rakstura, pēc rotaļas audzinošās nozīmes, saistībā ar pedagoģisko procesu, saistībā ar bērna intelektuālo attīstību.

Pedagogu un psihologu izteiktajās domās ir daudz progresīva. Daudziem pedagogiem domas sakrīt un viss norāda uz to, ka rotaļāties ir gan veselīgi, gan pamācoši. Bērnam rotaļa tikai tad būs radoša, ja pieaugušais atbrīvosies no novecojušām, gatavām domāšanas struktūrām, ja viņš būs atvērts bērnam, neuzspiedīs savu domu, rotaļa procesā koncentrēsies uz bērnu, nevis uz rezultātiem.

3. Empīriskais pētījums

3.1. Metodoloģiskais pamatojums

Empīriskā pētījuma mērķis ir noskaidrot, kā vidējā pirmsskolas vecuma bērniem sekmējama sensoro spēju attīstība rotaļu darbībā, bet konkrēti tauste, redze, dzirde. Empīriskais pētījums notika sākot ar 2017.gada 3.aprīli līdz 2017.gada 21. aprīlim – 15 darba dienas. Tas ir pirmais posms, kurā tika pētīta sensorā spēja – dzirde (skat. 3. pielikumu). Otrais posms ilga no 2018. gada 5. marta līdz 2018. gada 26. martam, kurā tika pētītas vairākas sensorās spējas, proti, dzirde, tauste, redze. Pētījuma piedalījās vidējā pirmsskolas vecuma, 20 bērni, iestādē PII "XXX". Pētījums ilga trīs nedēļas, katrā nedēļā tika novadīta rotaļa, atbilstoša sensorajai spējai (katra rotaļa vienu reizi nedēļā). Tika vadītas rotaļnodarbības, kuru laikā tika pētīta bērnu rotaļas uzdevuma izpilde un tās precizitāte.

Lasot psihologu un pedagogu veidoto literatūru, tika noskaidrots vidējā vecuma pirmsskolas bērnu sensorās prasmes un to vajadzībās. Tika arī apskatīts kādos veidos var attīstīties sensorās spējas, proti, dzirdi, tausti, redzi. Šī darba ietvaros tika izmantotas rotaļas. Tika izvēlētas trīs rotaļas, viena rotaļa katrai sensorai spējai, lai veicinātu dzirdes, taustes un redzes attīstību.

Veids kā pētīts bērnus var būt novērojums, kamēr bērni rotaļājas. Labākie rezultāti tiek iegūti, ja pedagogs izvēlas piemērotu spēli un vada to, lai rotaļas saturiskā jēga tiktu izpildīta. Pedagogs novēro tās spēles, kurās pats piedalās, gan arī tās spēles, kurās nepiedalās. Novērojot, ir būtiski novērot rotaļas uzdevuma izpildi un cik precīzi tā tiek pildīta (Dzintere, 1984, 82).

Šī bakalaura darba ietveros, lai ievāktu informāciju par vidējā vecuma pirmsskolas bērnu sensoro attīstību, tika izmantots novērojums.

Novērojums ir tīšs process, kurā caur nepārtrauktu vai atkārtotu novērojumu, tiek noskaidrots, saprasts par indivīdu. Novērojums, kā informācijas avots pētniecībā, tiek lietots, lai iegūtu datus, pārbaudītu pētījuma jautājumu vai teoriju. Kad ievāktā informācija ir iegūta, tā tiek vispārināta, lai ar to varētu strādāt. Ir vairāki novērošanas veidi, piemēram, netiešā, atklātā, diskrētā utt. Novērošana kā empīriskā pētījuma metode tiek izmantota, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzes, teorijas, teorētisko pētījumu derīgumu utt.

- Nekontrolēts novērojums - novērojums, kas tiek izmantots, lai iepazītos ar problēmu. Nav detalizēta rīcības plāna, ir definēti tikai visbiežāk sastopamie situācijas elementi. Šis veids tiek plaši izmantots personas, grupas izpētes sākotnējā stadijā un papildināts ar citām informācijas vākšanas metodēm;
- Atvērta novērošana - novērojamajiem dalībniekiem tiek paziņots, ka viņi tiks novēroti.
- Novērojums ar līdzdalību - skolotāja (novērotāja) tieša līdzdalība notikumos;

- Sistemātiska novērošana - veikta regulāri noteiktā periodiskumā. Parasti to veic saskaņā ar sīki izstrādātu metodoloģiju ar augstu novērotāja darba konkretizāciju. Novērošanas metode tika izmantota, lai izzinātu bērnu sociālās prasmes pētījuma sākumā un pētījuma beigās. Novērošana ir piemērotākā metode, kurā noskaidrot bērnu prasmes nesatraucot pašus bērnus, jo viņi nezina, ka viņu prasmes tiek vērtētas (Efremovs, 1965).

Pamatojoties uz L.Vengera izstrādāto materiālu, tika atlasīti kritēriji sensoro spēju attīstības novērtēšanai (sk.1.tabulu, 2.tabulu un 3.tabulu) (Venger, 1976).

1.tabula. Kritēriji dzirdes novērtēšanai.

Kritērijs	Prasmes novērtējums		
	P (prot)	D (daļēji prot)	N (neprot)
Regulēt balss tembru, skaļumu	Izdveš skaņu attiecīgā balss tembrā (smalki, klusi)	Izdveš liekas skaņas dažādos balss tembos	Neizdveš nekādu skaņu
Saklausīt doto skaņu vārdā	Reaģē uz skaņu pēc kā izpilda rotaļas uzdevumu	Reaģē, bet neturpina rotaļā paredzēto uzdevumu	Nereaģē un neizpilda rotaļā paredzēto uzdevumu

2.tabula. Kritēriji taustes novērtēšanai

Kritērijs	Prasmes novērtējums		
	P (prot)	D (daļēji prot)	N (neprot)
Salīdzināt priekšmetus, piemēram, tievs, resns, šaurs, plats	Prot nosaukt priekšmetam atbilstošu raksturojumu	Salīdzina priekšmetus ar skolotājas palīdzību	Neprot salīdzināt priekšmetus
Atšķirt ģeometriskas figūras	Pārzin un atšķir ģeometriskas figūras	Jauc ģeometriskas figūras savā starpā	Nepazīst ģeometriskas figūras

3.tabula. Kritēriji redzes novērtēšanai.

Kritērijs	Prasmes novērtējums		
	P (prot)	D (daļēji prot)	N (neprot)
Pazīt atvasinātās krāsas (zaļu, oranžu, violetu),	Izmanto atvasinātās krāsas pamatkrāsas sajaucot	Nosauc atvasinātās krāsas, bet nemāk nosaukt no kādām pamatkrāsām tā sastāv	Nepārzin atvasinātās krāsas
Zīmēt pēc vērojuma un pēc iztēles apkārtējās vides objektus.	Zīmējot precīzi attēlo noteiktus objektus	Pavirši attēlo noteiktus objektus	Nespēj attēlot apkārtējās vides objektus

Pamatojoties uz pirmā posma gūto pieredzi, otrajā posmā tiks pārbaudītas vairākās sensorās spējas, proti, dzirde, redze, tauste. Tika atlasītas rotaļas, kuras atbilst vecumposmam un bērnu interesēm. Rotaļas panākumi atkarīgi ne tikai no tā, cik pati rotaļa saistoša, bet stipri vien arī no rotaļas vadītāja takta un prasmes. Taisnīgums spēle svarīgu lomu, rotaļu darbība. Rotaļas noteikumi jāievēro visiem rotaļas dalībniekiem, arī pašam rotaļas vadītājam, ja viņš tajā piedalās. Rotaļas vadītājam labi jāpārzina rotaļa un tās noteikumi, jāmek šos noteikumus īsi un sakarīgi izskaidrot, jāuzmana nerātņi un jāpārtrauc mazāk disciplinēto rotaļnieku varbūtējie pārkāpumi. Daudzās rotaļās var būt vēlama vadītāja aktīva līdzdalība, kaut arī rotaļas noteikumos tas nebūtu paredzēts. Tas attiecināms uz nerātņiem rotaļniekiem, kuru vadītāja aktīva līdzdalība var ievērojami sekmēt rotaļas labu izdošanos. Bet ir rotaļas, kurās vadītāja aktīva līdzdalība nav vēlama, šajos gadījumos viņam jābūt tikai modram vadītājam, novērotājam un tiesnesim (Ošs, Rinks & Slavietis, 1937).

Pirmais posms bija studiju darbs, kurā tika sekmēta tika viena sensorā spēja, tā ir dzirde.

4.tabula. Pirmā posma kritēriji dzirdes novērtēšanai

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē	Lēni reaģē	Novērojums		
Intonācijas uztvere	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto intonāciju	Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums		

3.2. Pētījuma norise

Datums: 05.03.2018

Vieta: Rīga, PII “XXX”

Kopā novēroti 20 bērni.

Rotaļas nosaukums: Rotaļa “Ansīt, pīksti!”

Vienam rotaļas dalībniekam aizsien acis. Pārējie stāv aplī ap to. To, kam aizsietas acis, vairākas reizes apgriez apkārt. Pa to laiku pārējie klusi samainās vietām. Bērns ar aizsietām acīm nu iet taustīdams, līdz aizskar kādu no aplī stāvošiem. Tālāk taustīties nedrīkst, tikai jāprasa: “Ansīt, pīksti!”. Satvertam nu “jāpīkst”. Pēc šīs skaņas jāpasaka, kurš bērns ir saķerts. Ja pēc trīs reižu minēšanas tas neizdodas, jāturpina meklēšana. Tam bērnam, kura vārdu atmin, jāstājas meklētāja vietā (Maija Laiviņa, 1992).

5.tabula. Dzirdes novērtējums rotaļā

Bērni	Nedēļa	Paula	Patricija	Dominiks	Madara	Adele	Pablo	Pjotrs	Martins	Emīlija	Jasmīna	Kārlis	Anete	Alisa	Rūta	Elīza	Estere	Dāvids	Sofija	Helvijs	Viesturs
Sensorā spēja	DZIRDE																				
Regulēt balss tembru skaļumu	1.	P	P	P	P	D	D	D	D	P	D	D	D	D	D	D	D	P	P	D	D
	2.	P	P	P	P	P	P	D	D	P	P	D	D	P	D	D	P	P	P	D	P
	3.	P	P	P	P	P	P	P	D	P	P	P	D	P	D	P	P	P	P	P	P
Saklausīt doto skaņu	1.	P	D	D	P	D	D	D	D	P	P	D	D	D	D	D	P	D	P	D	D
	2.	P	D	P	P	P	D	D	D	P	P	D	D	P	D	P	P	P	P	D	P
	3.	P	P	P	P	P	P	P	D	P	P	P	D	D	P	P	P	P	P	P	P

uztverē rotaļas laikā. Bērni izprot, kāda skaņa ir jāizdveš un kāda ir jāsaklausa. Interese pret rotaļu ir palielinājusies, jo bērni to izprot un vēlas spēlēt atkārtoti. 3 bērniem, kuri daļēji uztver skaņu iemesls ir – nespēja koncentrēties uz rotaļu, vēlme darboties ar blakus lietām. Lai novērst šo problēmu, var piedāvāt šo rotaļu izspēlēt aktu zālē, kur nav rotaļlietu, kas novērstu uzmanību, vai pastaigas laikā, bērnu dārza teritorijas pļaviņā.” Rotaļa ir visu prasmju iedīgļis - no tā izaug, tiek sekmētas apgūstamās prasmes” (Holeciova, Klindova, Berdihova, 1967, 18).

6.tabula. Taustes novērtējums rotaļā

Bērni	Nedēļa	Paula	Patrīcija	Dominik	Madara	Adele	Pablo	Pjotrs	Martins	Emīlija	Jasmīna	Kārlis	Anete	Alisa	Rūta	Elīza	Estere	Dāvids	Sofija	Helvijs	Viesturs
Sensorā spēja	TAUSTE																				
Salīdzināt priekšmetus, piemēram, tievs, resns, šaurs, plats.	1.	P	P	P	P	P	D	D	D	P	P	P	D	D	D	P	P	D	P	D	P
	2.	P	P	P	P	P	D	P	D	P	P	D	D	P	D	P	P	P	P	D	P
	3.	P	P	P	P	P	D	P	P	P	P	P	D	P	P	P	P	P	P	P	D
Atšķirt ģeometriskas figūras	1.	P	P	D	P	P	D	D	D	P	P	D	D	D	D	P	P	D	P	D	P
	2.	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	D	D	P	P	P	P	D	P	D	P
	3.	P	P	P	P	P	P	P	P	P	P	D	D	P	P	P	P	P	P	P	P

Didaktiskā spēle “Brīnum maisiņš”

Rotaļas darbība – aptaustīt priekšmetu un izņemt to no skaistā “brīnum maisiņa”. Rotaļas noteikumi: bērnam jāizņem tikai viens priekšmets, tas, kurš viņam iepaticies, aptaustot maisiņa saturu; izņemtais priekšmets jānosauc, jāpasaka, ko viņš par to zina (Udaļcova, 1983, 4).

1. nedēļa Prasme salīdzināt priekšmetus(tievs, resns, šaurs, plats) piemīt 12 bērniem. . Šie matemātiskie uzdevumi šim vecumposmam jau ir jāzina, tā kā jau kopš bērns iesāk apmeklēt bērnudārzu, skolotājas vārdu krājumā jau tiek izmantoti šie vārdi (šaurs, tievs, resns, plats) aprakstot vai stāstot par konkrētiem priekšmetiem. Tāpēc, lielākai daļai bērnu piemīt šīs zināšanas un uzdevuma izpilde rotaļas laikā nesagādāja nekādas problēmas. Bet ir izņēmumi, tie ir bērni, kuru vārdu krājums ir mazāks, kā, piemēram, Helvijs, kurš apmeklē logopēdu, jo sarunvalodā

izmanto minimālu daudzumu vārdu (Auto, mamma, tētis, paldies, Jā, Nē, Kāpēc?), kā arī krievu valodā runājošie bērni (Alisa, Pjotrs, Rūta) un spānis – Pablo.

2. nedēļa Prasme salīdzināt priekšmetus (tievs, resns, šaurs, plats) piemīt 15 bērniem. Lielākā daļa bērnu atbild pareizi, balstoties uz iepriekš iegūtām zināšanām, bet ir bērniņi, kuri savu atbildi sniedzot šaubās un cer uz grupas biedra vai skolotāja palīdzību, jo grupā ir tādi “gudrinieki”, kuri atbildi zina ļoti labi, tāpēc mēģina to ļoti skaļi pateikt, visiem spēkiem parādot savas zināšanas. Neskatoties uz to, ka bērns gaida palīdzību, pareiza motivācija, skolotājas ievirzošie/asociatīvie jautājumi palīdz bērnam atsaukt atmiņā pareizo atbildi patstāvīgi.

3. nedēļa Prasme salīdzināt priekšmetus (tievs, resns, šaurs, plats) piemīt 17 bērniem. Pēdējās nedēļas ietvaros bērni ir spējīgi patstāvīgi salīdzināt priekšmetus un veidot to aprakstu. Ir izprotams rotaļas noteikums un izteikta vēlme atkārtot rotaļu, tā kā priekšmeti katru reizi ir citādi, kas rosina bērnus interesē spēlēt vēl un vēl. ”Daļēji” novērtēti bērni ir tie bērni, kuriem ir runas traucējumi, kuri nemāk atbildēt, bet žestikulē ar rokām vai papurina ar galvu, lai sniegt atbildi, kas sniegta ar grupas biedru vai skolotājas palīdzību.

1. nedēļa Prasme atšķirt ģeometriskas figūras piemīt 10 bērniem. Kā arī ģeometriskās figūras bērni jau pārzin, jo gada garumā par to tiek cītīgi mācīts kopā ar skolotāju. Prot saskatīt ģeometriskas figūras priekšmetos, kā arī salīdzināt tos ar apkārt redzamo. Izņēmums ir ar citā valodā runājošiem bērniem, jo ģeometriskas figūras tiem jauca un aizmirstas.

2. nedēļa Prasme atšķirt ģeometriskas figūras piemīt 16 bērniem. Kad ir skaidri izprotama rotaļa, tad arī atbildes raisās daudz veiksmīgāk, tāpēc 2.nedēļas ietvaros ir pavisam minimāls daudzums “Daļēji” novērtētu bērnu, jo Dāvids bija pāris dienas noslimojis, uzdevums bija aizmirsies, kā arī tie paši bērniņi ar runas traucējumiem.

3. nedēļa Prasme atšķirt ģeometriskas figūras piemīt 18 bērniem. Ir redzams rezultāts, bērni atšķir ģeometriskas figūras un veiksmīgi veido aprakstošus teikumus par izvilktu priekšmetu. Bērni nepārtrauc viens otru un ļauj katram atbildēt individuāli. Kādam, lai sniegt atbildi, ir vajadzīgs mazāk laika, kādam vajagot vairāk laika, lai nedaudz padomāt, pēc kā seko atbilstoša atbilde. Lai rotaļai būtu rezultāts, bērnus nedrīkst steidzināt, un jāsarunā ar pārējiem bērniem, ka mēs viens otru nepārtraucam. Esmu gandarīta ar Helvija panākumiem tā kā viņam ir mazs vārdu krājums, bet šo rotaļu spēlējot viņš spēj pateikt - kvadrāts, aplis, trijstūris.

7.tabula. Redzes novērtējums rotaļā

Bērni	Nedēļa	Paula	Patricija	Dominik	Madara	Adele	Pablo	Pjotrs	Martins	Emīlija	Jasmīna	Kārlis	Anete	Alisa	Rūta	Elīza	Estere	Dāvids	Sofija	Helvijs	Viesturs
Sensorā spēja	<u>REDZE</u>																				
Pazīt atvasinātās krāsas (zaļu, oranžu, violetu)	1.	P	D	D	P	D	D	D	D	P	P	D	D	D	P	P	D	D	D	D	D
	2.	P	D	D	P	P	D	D	P	P	P	D	D	P	P	P	P	D	P	D	P
	3.	P	P	P	P	D	P	P	P	P	P	D	D	P	P	P	P	D	P	D	P
Zīmēt pēc vērojuma un pēc iztēles apkārtējās vides objektus.	1.	P	P	D	P	D	P	D	D	P	D	D	D	P	P	P	P	D	D	D	D
	2.	P	P	D	P	P	P	D	D	P	P	D	D	P	P	P	P	D	D	D	P
	3.	P	P	D	P	P	P	D	D	P	P	D	D	P	P	P	P	D	P	D	P

Rotaļa “Gleznu izstāde”

Katram bērnam iedod papīru un guaša krāsas. Liek gleznot kādu noteiktu priekšmetu vai vietu (ļauj izvēlēties),jaucot pamat krāsas, kā rezultātā dabūjam atvasinātas krāsas, piemēram, skatu pa logu, baznīcu, staciju u.c. Kad visiem gleznas pabeigtas, tās izstāda nodarbību telpā. Pieaicina kādu neitrālu personu godalgu piešķiršanai. Godalgot var vairākas gleznas, piemēram, skaistāko, interesantāko, tīrāko, krāsaināko utt. (Maija Laiviņa, 1992).

1.nedēļa Prasme pazīt atvasinātas krāsas piemīt 6 bērniem. Bērni nevar vēl atšķirt pamatkrāsas no atvasinātām krāsām, jo par to ir mazs runāts iepriekš(mācību gadagarumā). Lai veidot bērnos priekšstatu par pamatkrāsām un atvasinātām krāsām, tiek izveidota didaktiskā spēle, kas palīdzēs turpmāk rotaļai noritēt veiksmīgāk, kā arī par krāsām tiks pārrunāts biežāk (apģērbā, attēlos, apkārtēja dabā).

2.nedēļa Prasme pazīt atvasinātas krāsas piemīt 12 bērniem. Krāsas tiek pārrunātas ikdienā vairākas reizes, kā arī tiek izmantotas vairākas krāsu rotaļas, tāpēc lielākā daļa bērnu tās pazīst. Grupā ir pieejama didaktiskā krāsu spēle, kur tiek sekmētas zināšanas par pamatkrāsām un atvasinātām krāsām. Lielākai daļai bērnu sagādā grūtības atcerēties un izvēlēties pareizo pamatkrāsu salikumu, lai dabūt īsto atvasināto krāsu, tāpēc ir nepieciešama skolotājas palīdzība vai demonstrējums pirms uzdevumu izpildes.

3. nedēļa Prasme pazīt atvasinātas krāsas piemīt 15 bērniem. Labs rezultāts tika sasniegts 3 nedēļu laikā. Lielākā daļa bērnu spēj atšķirt atvasinātas krāsas no pamatkrāsām. Kā arī ir bērni, kuri spēj patstāvīgi uzjaukt atvasinātu krāsu izmantojot pamatkrāsas. Par labu nāca pagatavotā didaktiskā

spēle un pārrunas par krāsām un to daudzumu ikdienā. Dažiem bērniem ir nepieciešami padomi pirms sniegt atbildi. Izcelt var Paulu, Madaru, Emīliju, kuriem nav nepieciešama palīdzība darbojoties ar krāsām.

1. nedēļa Prasme zīmēt pēc vērojuma un pēc iztēles apkārtējās vides objektus piemīt 9 bērniem. Katrs bērns noteiktu priekšmetu vai ainu redz savādāk, tāpēc, kā viņš to redz, tā arī zīmē. Kāds uzzīmēs attiecīgu siluetu un krāsas, kāds izmantos tikai krāsas. Ir bērni, kuru sīkā pirkstu muskulatūra nav tik labi attīstīta, lai otiņa pakļautos viņu gribai, kā iemesls ir, nepareizs otiņas satvēriens, tāpēc darbiņš nav izpildīts precīzi, kaut arī šajā vecumposmā šie uzdevumi jau ir jāveic sekmīgi.

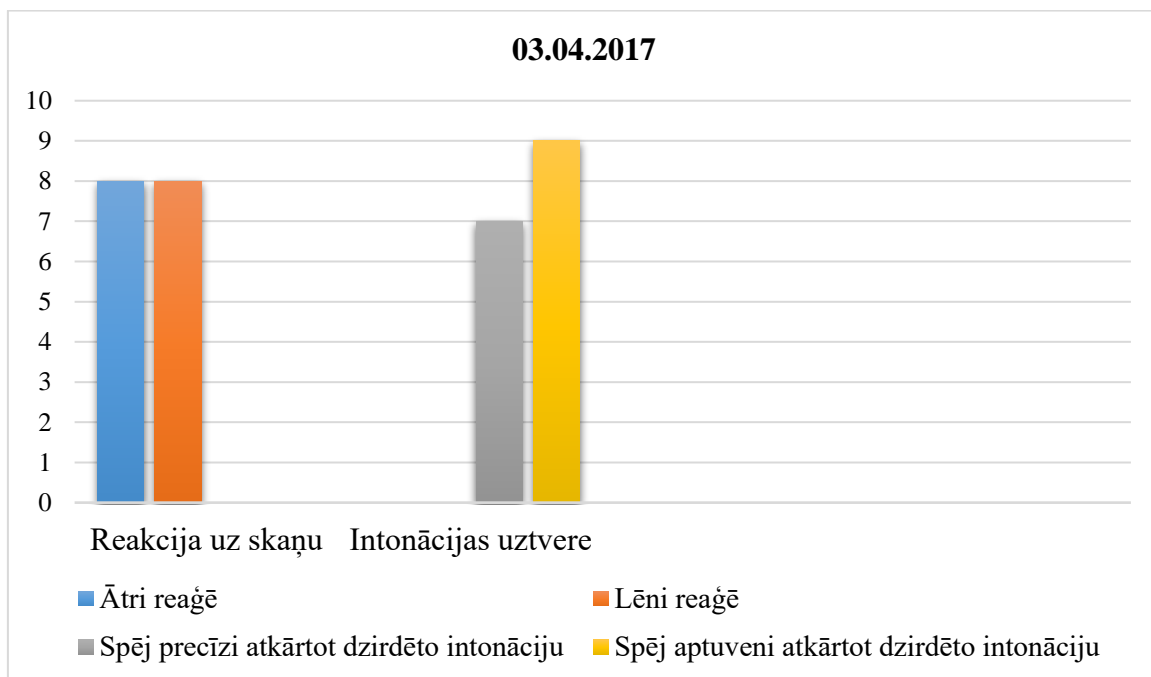
2. nedēļa Prasme zīmēt pēc vērojuma un pēc iztēles apkārtējās vides objektus piemīt 12 bērniem. Vairāku dienu garumā, pēcpusdienās, bērni attīstīja savas prasmes zīmēt pēc vērojuma, kā rezultātā ir uzlabojusies gan kvalitāte, gan attieksme pret padarīto. Tādi bērni kā Dāvids, Martins, Helvijs un Anete nespēj ilglaicīgi koncentrēties uz vienu darbu, tāpēc zīmēt pēc vērojuma viņiem padodas ļoti pavisā.

3. nedēļa Prasme zīmēt pēc vērojuma un pēc iztēles apkārtējās vides objektus piemīt 13 bērniem. Lielākā daļa bērnu spēj zīmēt pēc vērojuma, nerunājot par darba kvalitāti un izpildi, bet ir bērni, kuri ar otiņu rokās sāk zīmēt kas vien ienāk prātā, jo šādi bērni vēl nespēj koncentrēties kaut kam vienam ilgstoši. Kā uzsver O.Svence 4 – 5 gadus veci bērni uzmanību spēj koncentrēt apmēram 6 – 8 sekundes. Taču uzmanība ir individuāli nosacīta: tā ir atkarīga no CNS darbības īpatnībām, no fiziskā un emocionālā stāvokļa. procesā (Svence, 1999, 86 – 87). Precizitāte un radošums netrūkst Rūtai, Madarai, Elīzai, Emīlijai, jo redzams, ka meitenēm šī ir sirdslieta, ko viņas dara ar lielāko prieku.

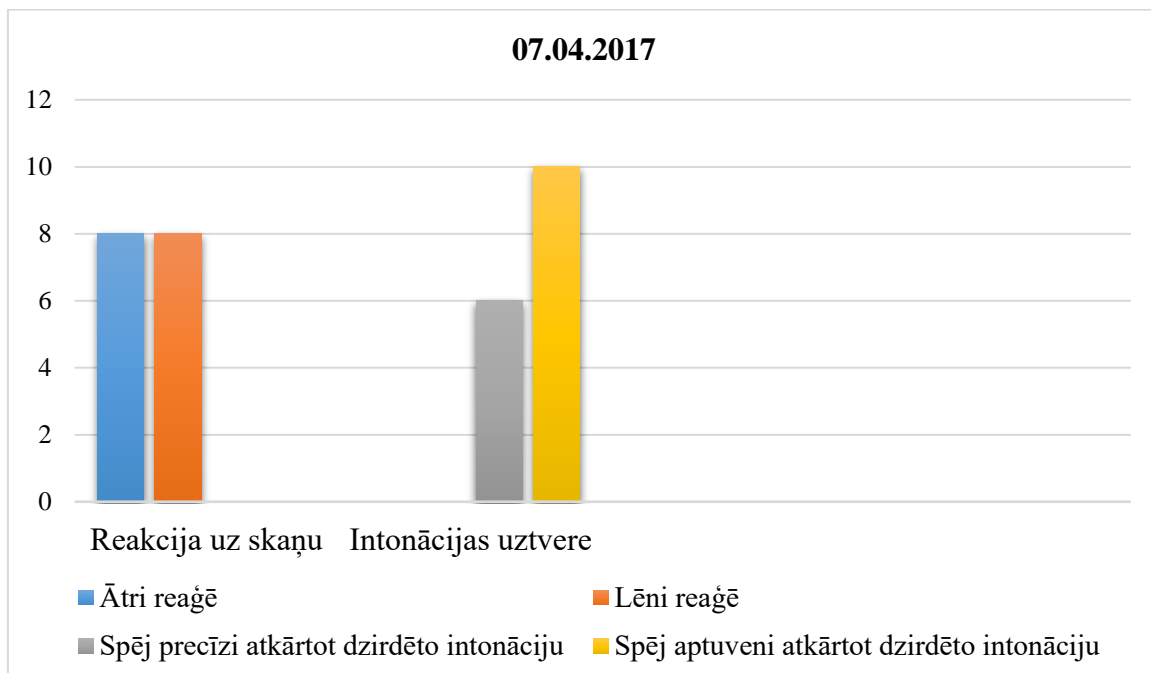
3.3. Iegūtie rezultāti un to analīze

Pirmā posma pētījuma rezultāti. Pētījums tika veikts ar vidējā pirmsskolas vecuma bērniem, kas ilga 15 darba dienas. Tika vadītas rotaļas, kurās tika novērota un veicināta sensorās spējas – dzirde attīstība. Sīkāk pirmā posma rezultāti ir apskatāmi 4.pielikumā.

3.attēls. Pirmā posma pētījuma rezultāti sākumā.

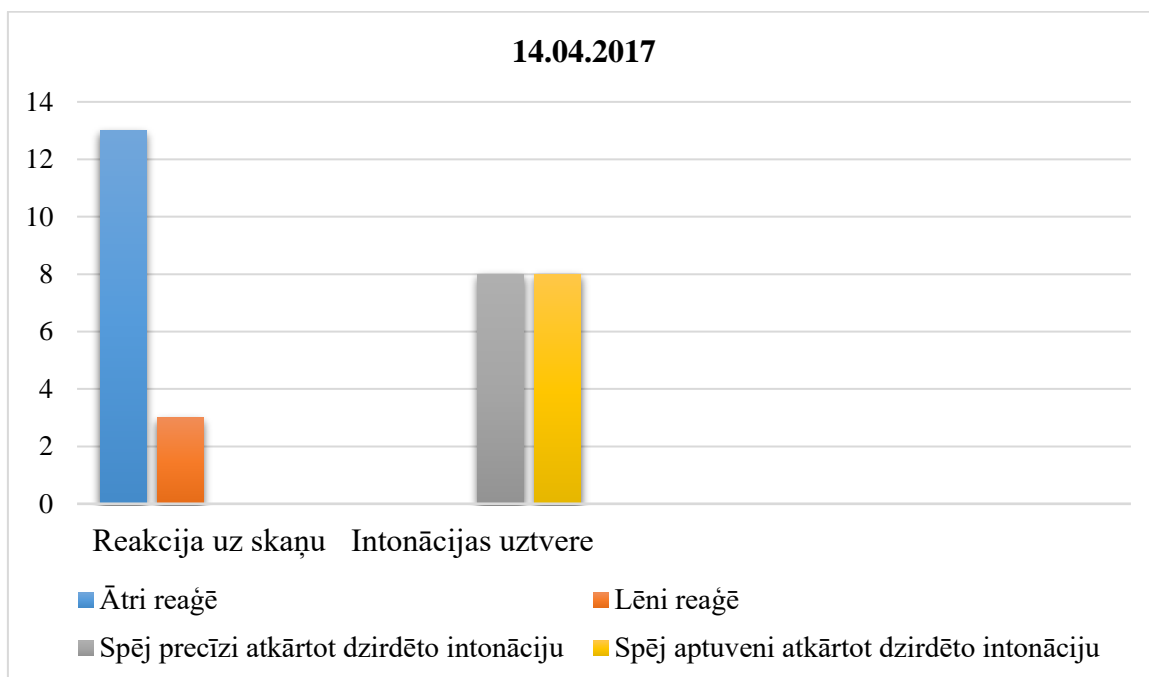


4.attēls. Pirmā posma pētījuma rezultāti sākumā.



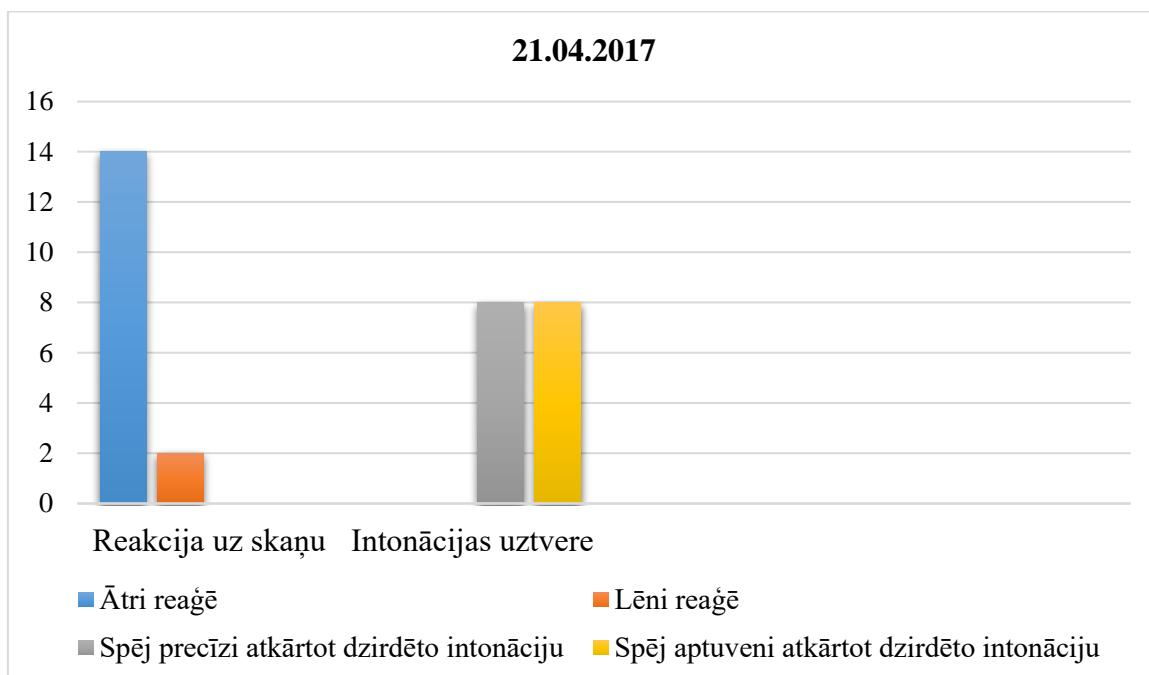
Analīze: Pētījuma sākumā bērniem jau bija izveidojusies izpratne par rotaļām, tāpēc pētījumam izvēlētās rotaļas esot pakāpeniski sarežģītas, kas radīja grūtības jaunākiem grupas bērniem. Rotaļu nosacījumi tiek balstīti gan uz reakciju, gan uz uztveri, kas liek bērnam rotaļas laikā koncentrēties un sekot skolotājas diktētiem nosacījumiem. Uzmanības noturēšana konkrētām lietām bērniem sagādā grūtības, tāpēc rotaļas nosacījumi netiek izpildīti precīzi.

5.attēls. Pirmā posma rezultāti pētījuma vidū.



Analīze: Pēc 10 dienām rotaļāšanās ir redzams progress bērnos, kuriem sagādāja problēmas ievērot rotaļas nosacījumus. Jau šķietami vieglāk paliek uztvert vairākas lietas vienlaikus, piemēram, reaģēšana uz mūzikas skanēšanas izbeigšanu un uzdevuma izpildīšanu. “Ņemot vērā to, ka bērns Es apzināšanos nosaka arī viņa izziņas, emocionālais un gribas aspekts, jāsecina, ka bērnu rotaļu vide netieši iedarbojas uz bērna Es un viņa pašapziņu” (Jonīte, 1997). Bērnos rodas izpratne par to, ka rotaļai ir mērķis, nevis bezjēdzīga skraidīšana, lēkāšana un trakošana. Mērķa izpratne bērnos rada gandarījumu par rotaļā izpildīto nosacījumu, ja pat nav uzvarētāju vai zaudētāju.

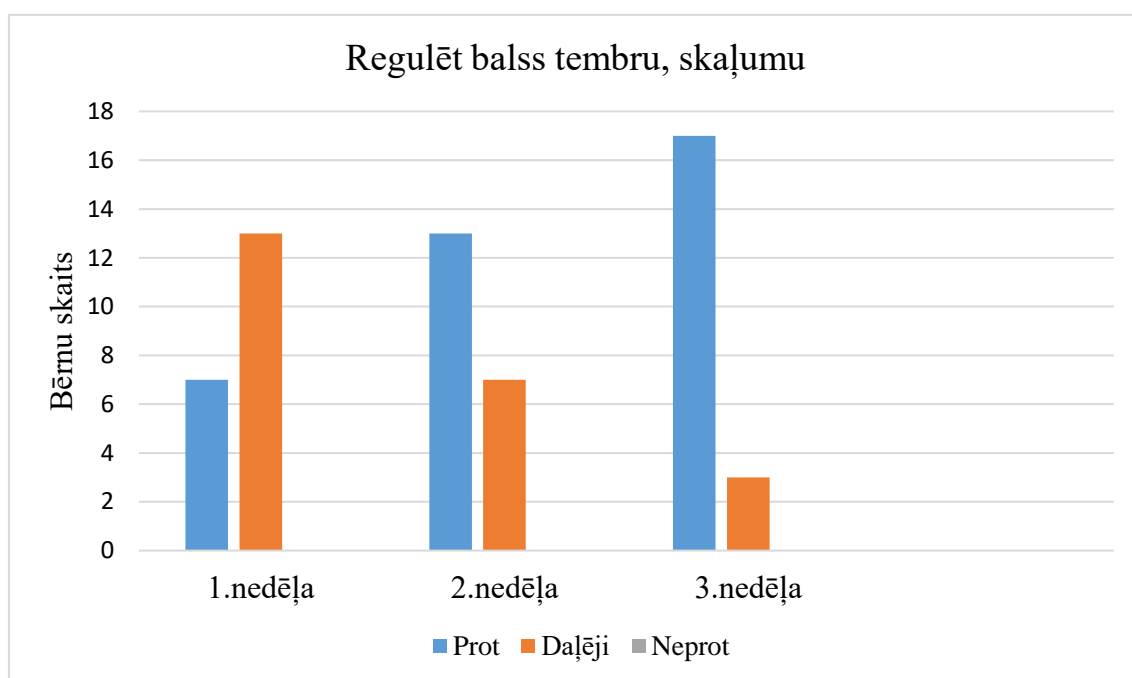
6.attēls. Pirmā posma pētījuma rezultāti beigās.



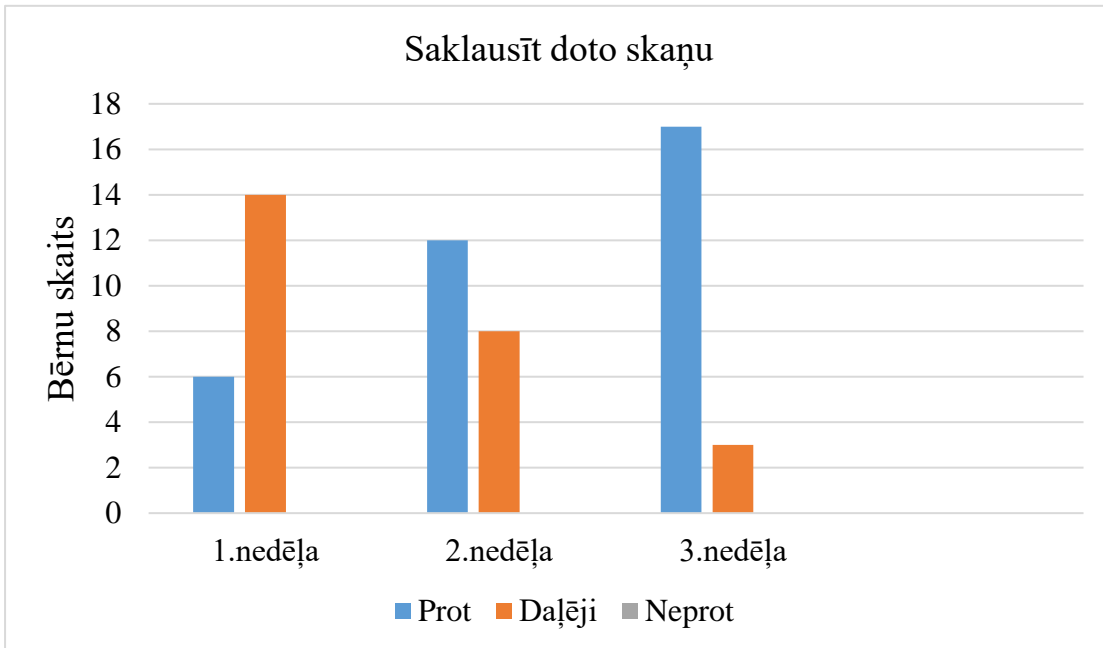
Analīze: Pēdējā rotaļnodarbībā ir redzams progress bērnu attieksmē pret to, ka visam ir savi noteikumi un ka tos ir jāpilda. Kaut arī ne visiem bērniem padevās dotie nosacījumi, tieksme tos izpildīt ir redzama. Bērni viens otram palīdzēja – vecākie grupas bērni mazākiem, kā arī bērniem, kuru uzmanības centrs nav vērsts uz rotaļu nosacījumu izpildi. Tā ir bērnos radīta gandarījuma sajūta vienlaikus ar iegūtām pozitīvām emocijām.

Otrā posma empīriskā pētījuma mērķis ir noskaidrot, kā vidējā pirmsskolas vecuma bērniem sekmējama sensoro spēju attīstība rotaļu darbībā, bet konkrēti tauste, redze, dzirde. Pētījums ilga trīs nedēļas, katrā nedēļā tika novadīta rotaļa, atbilstoša sensorajai spējai (katra rotaļa vienu reizi nedēļā). Tika vadītas rotaļnodarbības, kuru laikā tika pētīta bērnu rotaļas uzdevuma izpilde un tās precizitāte. Lasot psihologu un pedagogu veidoto literatūru, tika noskaidrots vidējā vecuma pirmsskolas bērnu sensorās prasmes un to vajadzības. Tika arī apskatīts kādos veidos var attīstīties sensorās spējas, proti, dzirdi, tausti, redzi. Šī darba ietvaros tika izmantotas rotaļas. Tika izvēlētas trīs rotaļas, viena rotaļa katrai sensorai spējai, lai veicinātu dzirdes, taustes un redzes attīstību. Novērojot, ir būtiski novērot rotaļas uzdevuma izpildi un cik precīzi tā tiek pildīta (Dzintere, 1984, 82).

7.attēls. Dzirdes rotaļas rezultāti.

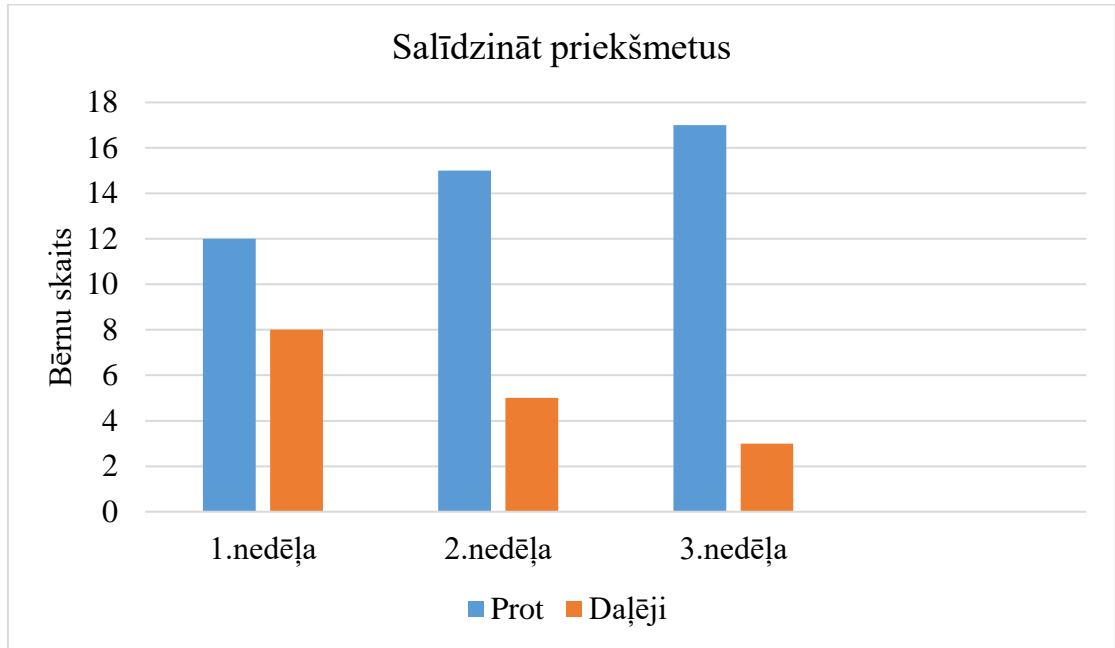


8.attēls. Dzirdes rotaļas rezultāti.

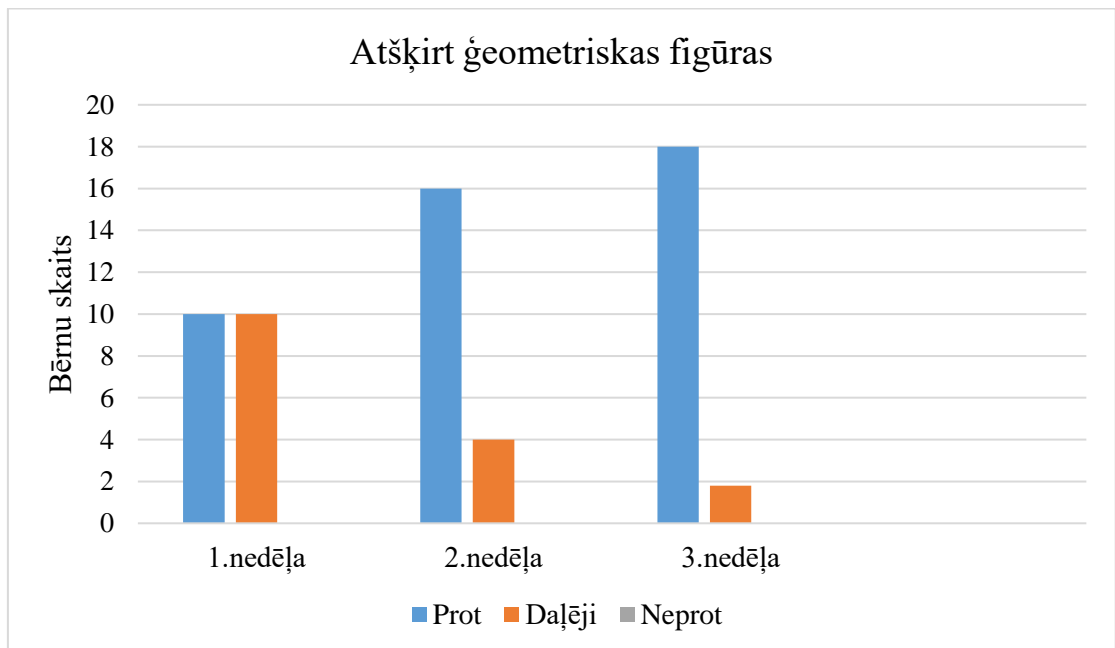


Pirmajā nedēļā bērni tika iepazīstināti ar rotaļu un tās noteikumiem, tāpēc ir salīdzinoši zemi rezultāti. Šajā rotaļā pedagogs tikai novērotājs un vadītājs. Pirmajā nedēļā bērni neizprata rotaļas noteikumus, tāpēc pavirši tika izspēlēta rotaļa. Balss tembra izmantošana tika neprecīzi izmantota rotaļas ietvaros. Saklausot doto skaņu bērni bija apjukuši un nereaģēja uz skaņām rotaļā. Otrajā nedēļā rezultāti uzlabojās. Vairāk kā pusei bērnu radās sapratne par rotaļas noteikumiem, dažkārt daži bērni pārāk aizrāvās, bija pārāk skaļi un grūti savaldāmi. Balss tembra izmantošanā lielākai daļai bērnu padevās to izdarīt. Dažkārt bērni izdvesa skaņu skaļi, bet dažkārt klusi. Veiksmīgi saklausīja doto skaņu, bet dažkārt uzmanība nebija pietiekami noturīga un bērni saklausīja skaņas, kas ir apkārtējā vidē. Trešajā nedēļā gandrīz visi izprata rotaļas noteikumus un uzdevumus. Kā arī atbilstoši situācijai un uzdevumam izdvesa pareizo skaņu. Bērni iemācījās savu kārtu, bija pacietīgāki, kā arī bija pazīstamāki ar šo rotaļu. Balss tembrs tika mainīts attiecīgi rotaļas ietvaros, proti, pīkstēšana. Bērni izprot kāda skaņa ir jāsaklusa un jāizdveš, kas sekmēja mērķtiecīgu un jēgpilnu rotaļu darbību. Kopumā var secināt, ka bērnu dzirdes spēja ir uzlabojusies šo 3 nedēļu periodā.

9.attēls. Taustes rotaļas rezultāti.



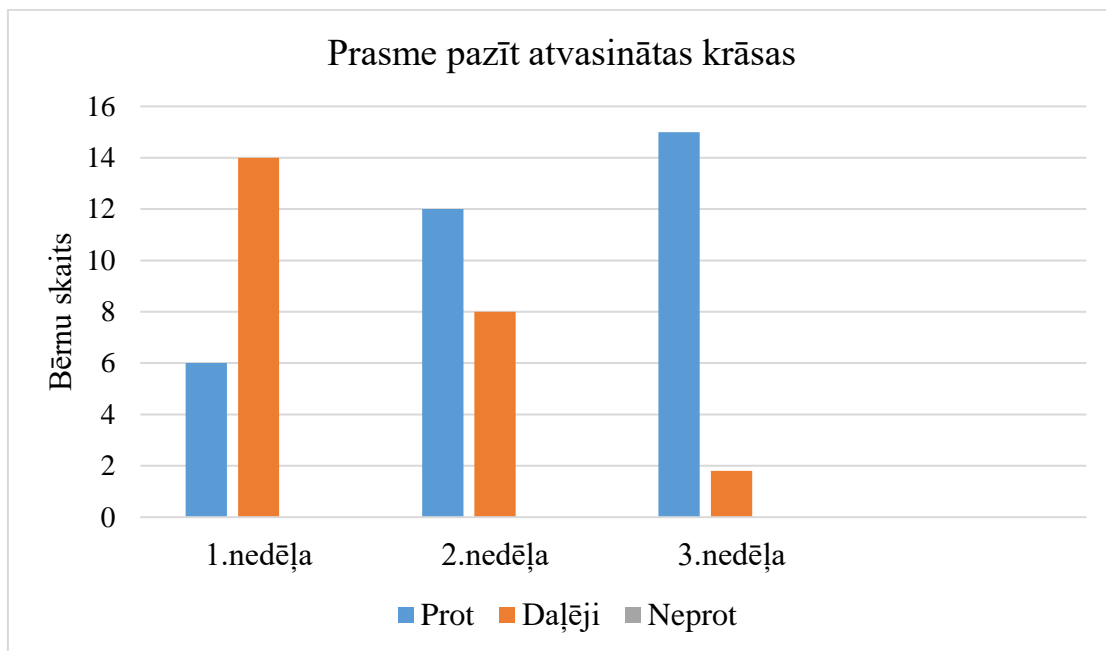
9.attēls. Taustes rotaļas rezultāti.



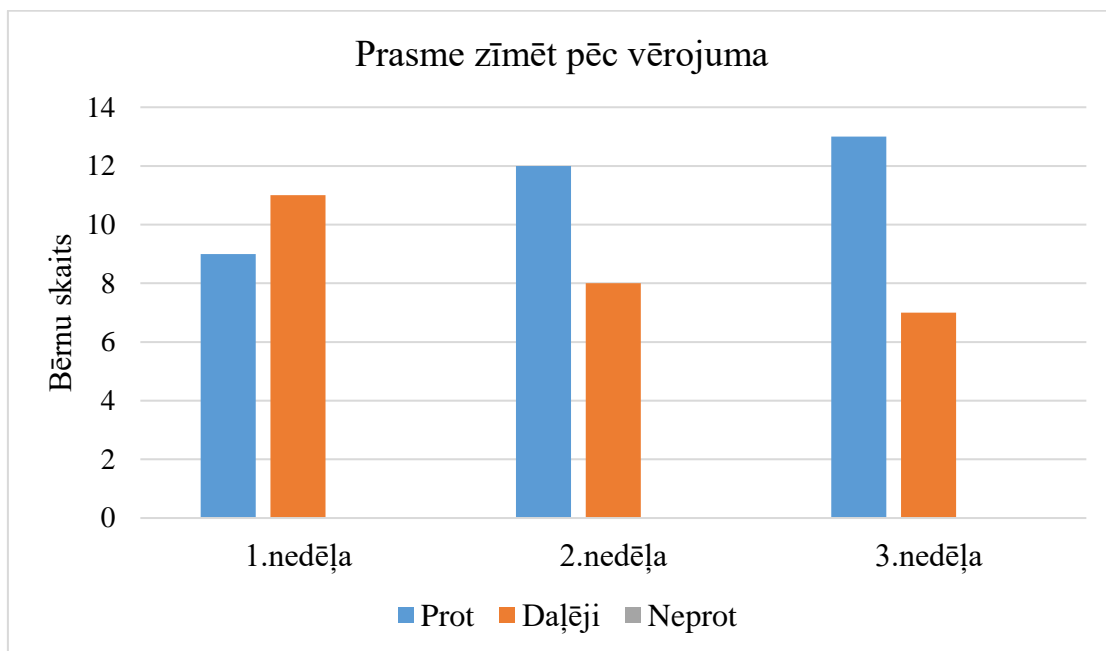
Pēc pirmās nedēļas rezultātiem tika secināts, ka bērniem piemīt iepriekšējās zināšanas par ģeometriskām figūrām un priekšmetu salīdzināšanu. Katrā no šīm rotaļām vismaz puse bērnu uzdevumu izpildīja pareizi. Tas varētu būt skaidrojums tam, ka šie matemātiskie uzdevumi šim vecumposmam jau ir jāzina. Otrās nedēļas ietvaros tika novērots, ka bērni lielākoties atbild pareizi. Bērni, kuriem ir daļēji vērtējumi ir šaubīgi un nedroši, un cer uz savu grupas biedru vai skolotājas palīdzību. Trešās nedēļas ietvaros tie bērni, kuriem bija daļēji apmierinoši vērtējumi kļuva drošāki. Par to liecina uzlabojušies rezultāti, kā arī rotaļu darbība sekmēja viņu zināšanu nostiprināšanos

un viņu pārliecību par savām zināšanām. Kopumā var secināt, ka didaktiskā spēle “Brīnum maisiņš” uzlaboja bērnu sensoro spēju.

10.attēls. Redzes rotaļas rezultāti.



11.attēls. Redzes rotaļas rezultāti.



Pēc pirmās nedēļas rezultātiem var secināt, ka bērni vēl neprot atšķirt pamatkrāsas no atvasinātām krāsām, jo par to ir mazs skaidrots iepriekš. Prasme zīmēt pēc vērojuma ir salīdzinoši vājāka, jo pedagogs iedeva tikai pamatkrāsas ar kuru palīdzību bērniem patstāvīgi bija jāattēlo dotais priekšmets ar atbilstošām krāsām. Priekšmeta piemita gan pamatkrāsas, gan atvasinātās krāsas, kas mulšināja bērnus, tāpēc uzdevuma mērķis nebija panākts. Otrajā nedēļā rezultāti uzlabojās, jo tās atvasinātās krāsas tika pieminētas ikdienā, kā arī tika izmantotas krāsu rotaļas,

kas sekmēja sapratni par pamatkrāsām un atvasinātām krāsām. Tomēr dažreiz bērniem radās grūtības atcerēties pareizo pamatkrāsu salikumu, lai iegūtu atvasināto krāsu. Trešās nedēļas ietvaros lielākā daļa bērnu jau spēja izprast atšķirību starp pamatkrāsām un atvasinātām krāsām, kā arī paša spēja izveidot vajadzīgo krāsu, kas veicināja prasmi zīmēt pēc vērojuma. Kopumā rotaļa “Gleznu izstāde” pozitīvi sekmēja redzes sensoro spēju, tika arī uzlabota krāsu uztvere un izpratne par pamatkrāsām un atvasinātām krāsām.

Secinājumi par abiem posmiem

Pētījuma pirmā posma sākumā bērniem jau bija izveidojusies izpratne par rotaļām, tāpēc pētījumam izvēlētās rotaļas esot pakāpeniski sarežģītākas, kas radīja grūtības. Otrā posmā tika izmantotas bērniem nezināmas rotaļas, kas uzreiz sagādāja grūtības. Rotaļu nosacījumi tiek balstīti gan uz reakciju, gan uz uztveri, kas liek bērnam rotaļas laikā koncentrēties un sekot skolotājas diktētiem nosacījumiem. Abu posmu sākumā uzmanības noturēšana konkrētām lietām bērniem sagādā grūtības, tāpēc rotaļas nosacījumi netiek izpildīti precīzi, kas ietekmē sensoro spēju attīstību.

Kad rotaļas bērniem jau ir pazīstamas rotaļāšanās procesā ir redzams progress bērnos, kuriem sagādāja problēmas ievērot rotaļas nosacījumus. Jau šķietami vieglāk paliek uztvert vairākas lietas vienlaikus, piemēram, reaģēšana uz mūzikas skanēšanas izbeigšanu un uzdevuma izpildīšanu. “Ņemot vērā to, ka bērna Es apzināšanos nosaka arī viņa izziņas, emocionālais un gribas aspekts, jāsecina, ka bērnu rotaļu vide netieši iedarbojas uz bērna Es un viņa pašapziņu” (Jonīte,1997). Bērnos rodas izpratne par to, ka rotaļai ir mērķis, nevis bezjēdzīga skraidīšana, lēkāšana un trakošana. Mērķa izpratne bērnos rada gandarījumu par rotaļā izpildīto nosacījumu, ja pat nav uzvarētāju vai zaudētāju.

Pēdējā rotaļnodarbībā ir redzams progress bērnu attieksmē pret to, ka visam ir savi noteikumi un ka tos ir jāpilda. Bērni spēj saklausīt, ieraudzīt un sataustīt. Kaut arī ne visiem bērniem padevās dotie nosacījumi, tieksme tos izpildīt ir redzama. Tā ir bērnos radīta gandarījuma sajūta vienlaikus ar iegūtām pozitīvām emocijām. *Rezultāti skat. 4. pielikumā.* Rotaļā bērns attīsta savas sensorās spējas – gan dzirdi, gan tausti, gan redzi.

V.Jonīte uzskata, ka “ja audzinātāja piedalīsies bērnu izpriecās un rotaļās, cik daudz interesantu lietu un parādību īpašību viņš audzēkņiem atklās, cik priekšstatu precīzēs, savai saskarsmei ar bērniem nemaz nepiešķirdams mācību raksturu”(Jonīte,1997) Vēlos piebilst arī to, ka pats pedagogs daudz ko iegūst no bērnu stāstiem un pētījumiem rotaļu darbībā. Tā ir lieliska iespēja ieskatīties šajā pasaulē ar bērnu acīm, kuru prāts un iztēle vēl nav tik ļoti sabojāta kā pieaugušajam cilvēkam. Visam, kas atrodas uz šīs zemes ir savs uzdevums, savi pienākumi, visam ko bērns redz - jābūt jēgai.

Secinājumi

1. Sensorās spējas ir tas ko cilvēki redz, ko satausta, ko saoj un ko nogaršo. Caur šīm spējām cilvēki iepazīst pasauli, tās dažādību. Sensoro spēju indivīdi attīsta pieredzējot, saskaroties ar to, kas ir jauns, nepazīstams. Rotaļas ir viena no visefektīvākajām bērna aktivitātes organizācijas formām sensoro spēju attīstībā. Rotaļa vienlaicīgi izpilda vairākas funkcijas: attīsta bērna sensorās spējas, organizē bērna darbības ar sensoriem priekšmetiem, ir īpašs diagnostikas līdzeklis, ir saskarsmes līdzeklis, neaizmirstot, ka spēles centrā ir bērna Es. Mācību procesā un ikdienas dzīvē sensoriskajā audzināšanā jāizmanto dažādas metodes.
2. Visas dzīves procesā bērni uzkrāj sensorisko pieredzi, bagātinās viņu pasaules izjūtas, paaugstinās emocionālais tonuss, aktivizējas pozitīvās emocijas, kas saistītas ar apkārtējās dzīves parādību uztveri, rodas intereses, veidojas vajadzības. Rotaļas organizēšanā jāievēro rotaļas īpašības, principi (brīvība, autonomija, savstarpējās sadarbības kopdarbība un līdztiesība) un funkcijas (kognitīvās, sociālās, darbības un rekreatīvās).
3. Rotaļa uzskatāma par skolu, kurā bērni mācās dzīvot. Tā pieradina bērnus pie fiziskas un garīgas darbības, kas nepieciešama viņu turpmākajā darba dzīvē, un veicina pareizu fizisko attīstību. Rotaļā veidojas kolektīvās attiecības, tiek ieaudzināta pareiza attieksme pret darbu un sociālistisko īpašumu, nostiprinās pozitīvās rakstura iezīmes.
4. Rotaļu klasifikācijā ir dažādas pieejas, kas vēlreiz norāda uz rotaļas daudzveidīgajām funkcijām. Zinātnieki visbiežāk rotaļas grupē saistībā ar pētāmo problēmu, praktiķi – ar rotaļas audzinošo nozīmi. Rotaļa vienlaicīgi izpilda vairākas funkcijas: attīsta bērna sensorās spējas, organizē bērna darbības ar sensoriem priekšmetiem, ir īpašs diagnostikas līdzeklis, ir saskarsmes līdzeklis, neaizmirstot, ka spēles centrā ir bērna Es.
5. Literatūras analīze rāda, ka tieši rotaļa slēpj sevī daudzveidīgas iespējas veidot bērna sensoro spēju attīstību, jo rotaļa palīdz izjust savu ķermeni, apzināties savu fizisko Es, savu dzimumidentitāti; palīdz apzināties savu unikalitāti, izzinot savas īpašības, potences, prasmes; rosina izmantot valodu un runu dažādās mainīgās situācijās. Pirmskolas vecuma bērna saturiskajai darbībai ir viens no svarīgākajiem sensorās attīstības nosacījumiem. Tieši nozīmīgu un produktīvu darbību kontekstā ir iespējams pievērst bērna uzmanību objektu īpašībām un raksturlielumiem. Apmācība ļauj veiksmīgāk īstenot sensoro attīstību, jo bez mērķtiecīgas un sistemātiskas pieaugušo vadīšanas bērns mācās maņu pieredzi, izmantojot izmēģinājumu un kļūdas. sensorā attīstība jāveic ciešā saistībā ar dažādām aktivitātēm, vadošā forma sensorai attīstībai ir tieša pedagoga ietekme, viņa norādījumiem, verbālie paraugi, tiešums un skaidrība.. Atkarībā no uzdevuma pedagogs var izmantot dažādas nodarbības, vadīt sajūtu attīstību,

piemēram, nodarbības, bērnu rotaļas, vai sensorie vingrinājumi (Barabanshikovs, 2009; Barjaevs, 2004; Pilugina, 2003).

6. Pētījumā tika izvirzītas hipotēze: vidējā pirmsskolas vecuma, bērnu sensoro spēju attīstība tiks sekmēta, ja skolotājs vadītā rotaļu darbībā: tiek mērķtiecīgi atlasītas rotaļas sensoro spēju attīstībai; rotaļu darbība ar sensoro spēju attīstības saturu. Pamatojoties uz apkopotajiem sensoro spēju rezultātiem rotaļu laikā, var apgalvot, ka mērķtiecīgi atlasītas rotaļas un rotaļu darbība ar atbilstošu saturu, veiksmīgi sekmē vidējā pirmsskolas vecuma bērnu sensoro spēju attīstību. Veicot bērnu sensoru spēju novērošanu pētījuma sākuma un beigās var secināt, ka rotaļas tās attīsta, ja bērns tajās iesaistās un pats aktīvi piedalās.

Bakalaura darbā ir noskaidrots, ka rotaļa ir ļoti svarīga vidējā pirmsskolas vecuma bērniem, jo rotaļas laikā bērns iegūst ziņas par apkārtējo pasauli, trenē savu ķermeni, sensorās spējas, attīsta prātu un fantāziju. Rotaļa ir laba, kurā bērns aktīvi darbojas, patstāvīgi domā, ceļ, kombinē un pārvar grūtības. Lielā mērā, rotaļa stimulē bērna garīgo attīstību. Bērns viegli, bez piespiešanas, pastāvīgi mācās, kā sasniegt nosprausto mērķi, kā darboties kopā ar biedriem un iepazīt lietu īpašības.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Adlers, A. (2001) *Individuālpsiholoģija skolā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 176 lpp.
2. *Audzināšanas un mācību programma bērnudārzēm*. (1972) Rīga: Zvaigzne,.
3. Berns, E. (2000) *Spēles, ko spēlē cilvēki*. Rīga: SIA Birojs, 203 lpp
4. Brice, B. (2013) *Viss sākas ar rotaļu. Metodiski ieteikumi un rotaļas pirmsskolas un sākumskolas bērniem*. Rīga: Raka.
5. Dūdiņa, K. (2011) *Vai esam gatavi ļaut bērniem rotaļāties?* Pieejams: <http://www.berniemdraudzigs.lv/2011/11/vai-esam-gatavi-laut-berniem-rotalaties/>
6. Dzintere, D. (1984) *Rotaļa un darbs bērnudārzā*. Rīga: Zvaigzne.
7. Dzintere, D. (1995) *Rotaļa un kultūra*. Rīga.
8. Dzintere, D., Boša, R. (1997) *Rotaļspēles*. Rīga: Mācību apgāds NT.
9. Dzintere, D., Stangaine, I. (2005) *Rotaļa – bērna dzīvesveids*. Rīga: Raka.
10. Dzintere, D., Stangaine, I. (2007) *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*. Rīga: Raka.
11. Franklin, K. (2008) *Child Sensory Development*. *EzineArticles*. Pieejams: <http://ezinearticles.com/?Child-Sensory-Development&id=1107222>
12. Gaņeļina S., Golants J. (1947) *Pedagoģijas vesture*. – R.: LVI, – 400.lpp.
13. Holeciova O., Klindova, L., Berdihova, J. (1967) *Rotaļas bērnudārzā*. Rīga, Zvaigzne.
14. Jonīte, V. (1997) *Spēles kā bērna sensoro spēju attīstītājs*. Rīga: Apgāds NT.
15. Jonīte, V. (2001) *Vispārīgā didaktika un audzināšana*. Rīga, Izglītības soli.
16. Komenskis, I. A. (1992) *Lielā didaktika*. Rīga: Zvaigzne. 231 lpp.
17. *Latviešu literārā vārdnīca*. 6.sēj.(1987) Rīga: Zinātne.
18. Lieģeniece, D. (1995) *Rotaļas nozīme bērna pašattīstības sekmēšanā*. 6.burtnīca. Liepāja.
19. Lieģeniece, D. (1999) *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: Raka.
20. Milts, A. (1994) *Spēle ar realitāti un izdomu*. *Kentaurs XXI*, Nr. 7, 6. – 10. lpp.
21. Okers, E. (1993) *Spēļu grāmata visai ģimenei*. Rīga: Avots. 125 lpp
22. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. (2000), Sast. autoru kol. V. Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC.
23. Piaget, J. (1953). *The origin of intelligence in the child*. New Fetter Lane, New York: Routledge & Kegan Paul.
24. Piaget, J. (1958). *The growth of logical thinking from childhood to adolescence*. *AMC*, 10, 12.
25. Poddjakova N., Avaņesova, V. (1986) *Sensoriskā audzināšana bērnudārzā*. Rīga: Zvaigzne.

26. Romenkova, V. (1997) *Rotaļu attīstība*. Rīga: izdevniecība „Vārti”.
27. Romenkova, V. (2008) *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Rīga: Rīgas skolēnu pils.
28. Rubenis (1994) A. *Dzīve un kultūra Eiropā renesanses un reformācijas laikmetā*. – R.:Zvaigzne ABC. – 211.lpp.
29. *Sensomotoro spēju attīstības īpatnības*. Pieejams: <http://www.wonderkids.eu/index.php/lv/sensomotoro-attistiba/7-sensomotoro-speju-attistibas-ipatnibas>
30. Štāls M. (1927) *Audzināšana un ācīšana agrā bērnībā*. – R.: Valtera un Rapas izdevums. – 350.lpp
31. Stangaine, I. (2014) *Pirmsskolas vecuma bērna dialogrunas attīstība rotaļās*. Promocijas darbs pedagoģijas doktora grāda iegūšanai pirmsskolas pedagoģijas apakšnozarē.
32. Students, J. A. (1935) *Bērna, pusaudža un jaunieša psiholoģija*. Rīga: Autora izdevumā. 735 lpp.
33. Svenne, O. (1922) *Bērnu rotaļas. Mūsu nākotne*. Nr. 17., 474. – 786. lpp
34. Svenne, O. (1930) *Moderni audzināšanas jautājumi*. Rīga: Ausekļa izd., 197 lpp
35. Udaļcova, J. (1983) *Didaktiskās spēles un rotaļas pirmsskolas vecuma bērnu mācīšanā un audzināšanā*. Rīga: Zvaigzne.
36. Vigotskis, Ļ. (1994) *Spēle, kas nepieciešama bērniem. Ežu pasakas*. Rīga: Zīlīte. 28.lpp
37. Vilciņš, R. (1995) *Viena cilvēka divas bērnības. Skola un Ģimene*.
38. Бабушкина А.В. (2008). *Психологические особенности детей среднего дошкольного возраста // Изучение, обучение и воспитание детей с глубокими нарушениями интеллекта*. М.
39. Венгер Л.А. (1988). *Воспитание сенсорной культуры ребенка*. - М.: Просвещение
40. Венгер Л.А. (2008) *Дидактические игры и упражнения по сенсорному воспитанию дошкольников*.— М.: Просвещение
41. Венгер Л.А., Мухина В.С. (2004) *Сенсорное воспитание дошкольников// Дошкольное воспитание*.
42. Венгер Л.А., Пилюгина Э.Г., Венгер Н.Б. (Под ред.) (1988) *Воспитание сенсорной культуры ребенка: От рождения до 6 лет*. Москва: Просвещение.
43. Виготский, Л.С., (1967) *Воображение и творчество в детском возрасте*. – М.: Просвещение,с.7.
44. Выготский Л.С. *Педагогическая психология* / Под ред. В. В. Давыдова. - М.: Педагогика - Пресс, 2009.
45. Григорьева Л.П. (2001) *Развитие восприятия у ребенка* - М. Школа -Пресс.

46. Григорьева Л.П. (2001). *Развитие восприятия у ребенка*. - М.: Школа Пресс.
47. Дубровская Н.В. (2003) *Цвет и особенности его восприятия детьми дошкольного возраста* // Дошкольная педагогика.
48. Запорожец А.В., Неверович Я.З (1965) *О способах зрительного восприятия формы предметов в раннем и дошкольном детстве*. В сб. *Развитие познавательных и волевых процессов у дошкольников*, под ред. А.В. Запорожца и Я.З. Неверович, М., "Просвещение".
49. Константин Дмитриевич Ушинский, (1864) "*Детский мир*".
50. Морозова О.Е.И. Тихеева. (1993) *Дошкольный возраст: сенсорное развитие и воспитание* // Дошкольное воспитание. - №5. - С. 54-55
51. Новоселова, С. (1997) *О Новой классификации детских игр*. *Дошкольное воспитание*, № 3., 84-86. с
52. Палагина Н.Н. (1989) *Развитие воображения ребенка в педагогике* / Н.Н. Палагина // Вопросы психологии.
53. Пилюгина Э.Г (2009). *Занятия по сенсорному воспитанию с детьми раннего возраста: Пособие для воспитателей детского сада*. - М.
54. Поддьяков Н.Н. (2001) *Сенсорное воспитание в детском саду*// Пособие для воспитателей - 2-е изд./ Поддьяков Н.Н., Аванесова В.Н. - М.: Просвещение.
55. Поддьяков Н. Н. (2001) *Сенсорное воспитание ребенка в процессе конструктивной деятельности* // Теория и практика сенсорного воспитания в детском саду. -М.: Просвещение.
56. Сорокова М.Г. (2003) *Система М. Монтессори. Теория и практика*.- М.: Академия.
57. Тихеева Е.И. (2002) *Воспитатель должен не только любить детей, но и знать их возрастные особенности*// Дошкольное воспитание.
58. Удальцова Е. И. (2007) *Дидактические игры в воспитании и обучении дошкольников*. — Минск: Народная асвета.
59. Эльконин, Д. Б. (1978). *Психология игры*. Москва: Педагогика.

PIELIKUMI

1. pielikums *Rotaļas skaidrojums vārdnīcās*
2. pielikums *V.Romenkovas piedāvātās rotaļas*
3. pielikums *Rotaļu iedalījums, ievērojot bērnu iniciatīvu(Pēc S. Novosjolovas)*
4. pielikums *Pirmais pētījuma posms*

1.pielikums. Rotaļas skaidrojums vārdnīcās

<p>Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca. R.: Zvaigzne ABC,2000</p>	<p>Psiholoģijas vārdnīca. R.: Mācību grāmata,1999.</p>
<p>Rotaļa –</p> <ul style="list-style-type: none"> • Interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim; • svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākajā skolas vecumā; • bērniības būtiska sastāvdaļa; • bērna attīstības un audzināšanas pamatveids; • jūtu, domāšanas un jaunrades skola <p>(150.lpp.)</p>	<p>Rotaļa –</p> <ul style="list-style-type: none"> • Aktivitāte, kas sniedz gandarījumu neatkarīgi no rezultāta; • Nenopietna un nemērķtiecīga darbība; • Viena no pamatīpašībām ir izdomāta situācija. Tikpat svarīga ir bērnu brīva vēlmju izteikšana, iniciatīva un nenoteiktība; • Rotaļā notiek iemaņu un prasmju attīstība, pieaugušā darbības imitācija un manipulācija ar aizvietojošiem priekšmetiem. Dažreiz šo aizvietošanu saprot kā bērnu iztēles bagātību. <p>(124.lpp.)</p>

2.pielikums. V.Romenkovas piedāvātās rotaļas

Nodarbība	Bērnu darbība
1. Klusie telefoni	Bērni sēž rindā vai aplī. Pirmais bērns izdomā vārdu, kuru iečukst blakussēdošā ausī. Tas savukārt nākamajam pasaka to, ko viņš dzirdējis. Pēdējais bērns pasaka dzirdēto vārdu skaļi, bet pirmais bērns pasaka to vārdu, ko viņš pateica sākumā.
2. Ķermenis pie ķermeņa	Bērni sastājas pa pāriem. Viens ir vadītājs. Vadītājs saka "muguru pie muguras" vai arī "kāju pie kājas", "degunu pie deguna" utt.
3. Mans ķermenis, Tavs ķermenis	Bērni sastājas pa pāriem. Audzinātāja ir vadītāja. Kad viņa saka "galva", tad bērni pieliek roku pie sava pārinieka galvas. Tā var teikt: "galva, roka, kāja, mugura, vēders utt."
4. Kas Tu esi?	Bērni sasēžas aplī uz krēsliņiem. Viens no bērniem apla vidū ar aizsietām acīm. Pēc signāla bērns ar aizsietām acīm iet pie jebkura no sēdošajiem, aptausta viņa galvu, plecus un jautā: "Kas tu esi?". Sēdošais atbild kaut ko pārvērstā balsī. Bērnam, kurš ir apla vidū, tad ir jāatmin, kuru no sēdošajiem viņš ir izvēlējis. Ja atmin, tad abi mainās vietām.
5. Man tā patīk..	Mūzikas un dziesmas pavadījumā bērni atdarina kustības. Visi bērni sadalījušies pa pāriem un stāv aplī. Pēc tam, kad sāk skanēt dziesmas vārdi, bērni atdarina dziesmā dzirdēto kustību un vārdus. "Pietuptions, pietuptions man tā patīk pietuptions"(bērni pietupjas un tecīgiem apskrien aplīti). "Samīlot, samīlot man tā patīk samīlot. Noglāstīt, noglāstīt man tā patīk noglāstīt."
6. Hop!	Rotaļu iesāk skolotāja, bet vadītājs mainās, kad ir saprasti rotaļas noteikumi. Bērni mūzikas pavadījumā iet uz apli. Kad skolotāja saka "HOP", tad bērni lec uz augšu, kad mūzika apklust, tad bērni pietupjas.
7. Ieklausies!	Rotaļas sākumā spēlētāji vienojas par skaņu, kurai būs jāpievērš uzmanība, piemēram, tā būs skaņa "S", un darbību, kas jāveic. Rotaļā bērni pārvietojas pa apli, spēles vadītājs sauc dažādus vārdus. Ja nosauktais vārds sākas ar skaņu "S", tad bērni, piemēram, sēžas zemē (darbības var variēt: sasist plauktas, palēkties, atdarināt nosauktā dzīvnieka kustības). Tas, kurš kļūdās, kļūst par spēles vadītāju.

3.pielikums. Rotaļu iedalījums, ievērojot bērnu iniciatīvu (Pēc S. Novosjolovas)

Rotaļu klase	Tipi	Apakštipi	Vecuma adresāts
Rotaļas, kas sākas pēc bērnu iniciatīvas	Rotaļas eksperimenti	<ul style="list-style-type: none"> • Ar dabas materiāliem; • Ar cilvēkiem un dzīvniekiem; • Saskarsmes rotaļas; • Ar speciālām rotaļlietām 	4 – 10 gadi 5 – 10 1 - 10 1 – 10
	Brīvās rotaļas sižeta	<ul style="list-style-type: none"> • Atdarinošās rotaļas; • Sižeta lomu rotaļas; • Režisoriskās; • Dramatizācijas 	2 – 3 3 – 7 4 – 10 5 - 10
Rotaļas un spēles, kuru iniciators ir pieaugušais	Mācību spēles	<ul style="list-style-type: none"> • Pašattīstošās, priekšmetiskās; • Sižeta didaktiskās; • Kustību rotaļas; • Rotaļas ar dziedāšanu; • Mācību priekšmetiskās 	1 – 6 2 – 6 2 – 10 2 – 10 4 – 10
	Rotaļas priekam, vaļasbrīžiem	<ul style="list-style-type: none"> • Intelektuālās; • Uzjautrinošās spēles; • Izklaidējošās spēles; • Ēverģēlību rotaļas; • Datorspēles 	5 – 10 2 – 8 4 – 10 3 – 10 4 - 10
Tautas rotaļas	Rituālās spēles	<ul style="list-style-type: none"> • Kulta; • Ģimenes; • Gadskārtu ieražu spēles; 	6 – 10 3 – 10 3 – 10
	Spēles vingrinājumi	<ul style="list-style-type: none"> • Intelektuālās; • Sensomotorās; • Adaptējošās; 	5 – 10 1 – 10 3 – 10
	Rotaļas vaļasbrīžiem	<ul style="list-style-type: none"> • Tradīciju spēles; • Klusās; • Uzjautrinošās; • Izklaidējošās 	6 – 10 1 – 10 1 – 10 3 - 10

4.pielikums. Pirmā pētījuma posma rezultāti

Datums: 03.04.2017

Vieta: Rīga, PII “XXX”, aktu zāle.

Kopā novēroti 16 bērni.

Rotaļas nosaukums: Mans ķermenis, Tavs ķermenis

Bērni sastājas pa pāriem. Audzinātāja ir vadītāja. Kad viņa saka “galva”, tad mūzika apklust un bērni pieliek roku pie sava pārinieka galvas un atkārto skolotājas teikto. Tā var teikt: ”galva, roka, kāja, mugura, vēders utt.”

5 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Rotaļas sākumā 2 bērni saķēruši galvas, kad apklust mūzika, nezinādami, kas jādara, stāv apjukuši. 1 bērns no prieka iespiedzās, kad apklusa mūzika, bet 2 izpildīja rotaļas nosacījumus.	Bērni šajā vecumā ir ļoti emocionāli, tāpēc rotaļā izrāda emocijas katrs kā māc.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums	Bērni izpildot rotaļas nosacījumu apjūk, kad skolotāja nosauc kādu no ķermeņa daļām. Var dzirdēt, ka daži bērni pie sevis klusām nosauc ķermeņa daļu ar lielām šaubām vai arī ar bailēm, ka nebūs pareizi.	Šajā rotaļā nav pats interesantākais nosaukt ķermeņa daļu, pēc bērnu domām, bet gan mūzikai izbeidzoties paspēt norādīt nosaukto ķermeņa daļu.

4 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu		Lēni reaģē	Novērojums	Mūzikai izbeidzoties bērni turpināja skriet līdz ko ieraudzīja, ko dara citi bērni, atkārtoja citu bērnu rīcību.	Lielu nozīmi spēlē bērnu nebeidzamā aktivitātē, kad gribas lekt, skriet un nedomāt.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums	Grūti izpildīt vairāk kā vienu nosacījumu bērniem kuriem ir problēma ar uzmanības koncentrēšanu uz vairākām lietām- šajā gadījumā nosaukt ķermeņa daļu, parādīt to un sagaidīt, kad izbeigsies mūzika.	Bērniem, kas nespēj izpildīt vairākus nosacījumus var atvieglot rotaļu.

3 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Bērni, kuriem ir lielāka pieredze rotaļās ir labi rezultāti.	Vecākiem bērniem ir gan lielāka pieredze rotaļās, gan labākas zināšanas, gan lielāka drosme, tā kā, audzinātāja jau ilgāku laiku ir pazīstama un lai kautrēties vai mulst iemeslu nav.
Intonācijas uztvere	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto intonāciju		Novērojums	Skaļā balsī atkārtoti ķermeņa daļu.	

4 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu		Lēni reaģē	Novērojums	Uzmanība netika vērsta mūzikai, bet gan skolotājam.	Bērnu uzmanība vairāk tika vērsta skolotājam un skolotājas teiktajam nekā mūzikai un apkārtējiem bērniem.
Intonācijas uztvere	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto intonāciju		Novērojums	Atkārtot pēc skolotājas un nenovēršoties uz citiem bērniem, šie bērni atkārtoja dzirdēto precīzi.	

Datums: 07.04.2017

Vieta: Rīga, PII "XXX", aktu zāle.

Kopā novēroti 16 bērni.

Rotaļas nosaukums: Kas Tu esi?

Bērni sasēžas aplī uz krēslīņiem. Viens no bērniem apla vidū ar aizsietām acīm. Pēc signāla bērns ar aizsietām acīm iet pie jebkura no sēdošajiem, aptausta viņa galvu, plecus un jautā: "Kas tu esi?". Sēdošais atbild kaut ko pārvērstā balsī. Bērnam, kurš ir apla vidū, tad ir jāatkārto bērna teiktais tādā pašā intonācijā un jāatmin, kuru no sēdošajiem viņš ir izvēlējis.

5 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Ātri noreāģēja uz signālu un devās rotaļā. Paļāvās uz sadzirdētām skaņām. Bērnu nesatrauca tas, ka acis ir ciet.	Kaut arī rotaļas noteikumi nebija ievēroti vai izpildīti precīzi, bērniem tik un tā darbošanās un rotaļāšanās sagādāja pozitīvas emocijas.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums	Bērni mainot intonācijas ļoti nesaprotami izrunāja savu vārdu, kas sagādāja grūtības atkārtot dzirdēto.	

5 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu		Lēni reaģē	Novērojums	Apjuka, ka nevar redzēt, tāpēc baidījās izkustēties no vietas un izrādīt jebkādu reakciju uz skaņām.	Jaunākie grupas bērni piedalās rotaļā, bet neizpilda nosacījumus.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums	Bērni nespēja atkārtot, bet spēja pareizi norādīt uz to, kurš sauca savu vārdu.	Palēnā, pasmejas, izrādās citu priekšā un dodas savā sēžam vietā.

3 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Interese, pozitīvas emocijas. Nesatraucās un devās rotaļā. Ir pieredze šāda veida rotaļām.	Šiem bērniem padevās, jo ir lielāka pieredze rotaļājoties, kā arī lielāka izpratne par to, kas jādara.
Intonācijas uztvere	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto intonāciju		Novērojums	Vecākie bērni grupiņā, kuriem nesagādā problēmas atkārtot dzirdēto.	

3 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu		Lēni reaģē	Novērojums	Viens saķēris galvu, otrs notupies apjukuma dēļ nereaģēja uz skaņām.	Ne katrs bērns var paļauties tikai uz dzirdi. Šajā gadījumā, ja acis ir ciet, tad rodas nespēja turpināt rotaļu.
Intonācijas uztvere	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto intonāciju		Novērojums	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto, uztvēra to kā uzjautrinošu veido kā mēdītis.	

Datums: 14.04.2017

Vieta: Rīga, PII "XXX", aktu zāle.

Kopā novēroti 16 bērni.

Rotaļas nosaukums: Man tā patīk..

Mūzikas un dziesmas pavadījumā bērni atdarina kustības. Visi bērni sadalījušies pa pāriem un stāv aplī. Pēc tam, kad sāk skanēt dziesmas vārdi, bērni atdarina dziesmā dzirdēto kustību.

"Pietupties, pietupties man tā patīk pietupties"(bērni pietupjas un tecīņiem apskrien aplīti).

"Samīlot, samīlot man tā patīk samīlot (samīlo blakus esošo).

"Noglāstīt, noglāstīt man tā patīk noglāstīt(noglāsta blakus esošo)...."

5 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Sagādāja pozitīvas emocijas darot savam draugam patīkami – glāstot, samīļojot..	Bērnu attiecības grupiņā ir ļoti draudzīgas. Vecums, kad vēl "nav ko dalīt" savā starpā.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums	Pozitīvo emociju pārpilni nespēj precīzi atkārtot dzirdēto.	

8 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Seko līdzī rotaļas nosacījumiem, kā arī tam, ko dara skolotājs vai grupas biedrs.	Uzmanība vērsta uz rotaļas izpildi un tās precizitāti.
Intonācijas uztvere	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto intonāciju		Novērojums		

3 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu		Lēni reaģē	Novērojums	Bērnos radies satraukums, šajā dienā nedeļa labus rezultātus. Visiem spēkiem bērni centās izvairīties no rotaļšanās.	Rotaļa tika izspēlēta pēc launaga, bērnu "niķi" varētu būt neizgulēšanās vai dienas beigu sekas.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums		

Datums: 21.04.2017

Vieta: Rīga, PII "XXX", aktu zāle.

Kopā novēroti 16 bērni.

Rotaļas nosaukums: Hop!

Rotaļu iesāk skolotāja, bet vadītājs mainās, kad ir saprasti rotaļas noteikumi.

Bērni mūzikas pavadījumā iet uz apli. Kad skolotāja saka "HOP", tad bērni atkārtoti "HOP" un lec uz augšu, kad mūzika apklust, tad bērni klusām pietupjas.

6 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Spēj koncentrēties rotaļai. Gaida skolotājas signālu, lai palekties.	Nevar savaldīt savas emocijas rotaļas laikā, kas ir normāli šajā vecumā.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums	Pietupjoties neievēro klusumu.	

8 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu	Ātri reaģē		Novērojums	Precīzi izpildīti rotaļas nosacījumi. Progress tiem bērniem, kuri pirms 15 dienām nespēja koncentrēties uz vairākiem uzdevumiem vienlaikus.	Rotaļnodarbība māca bērniem būt uzmanīgiem un mērķtiecīgi ievērot rotaļas noteikumus.
Intonācijas uztvere	Spēj precīzi atkārtot dzirdēto intonāciju		Novērojums		

2 bērnu novērojums, kas sakrita:

DZIRDE					
Kritērijs/Rādītājs	Augsta līmeņa pazīme	Zema līmeņa pazīme	Empīriskā metode	Pedagoģiskais vērojums	Situācijas analīze
Reakcija uz skaņu		Lēni reaģē	Novērojums	Bērni neiet uz kontaktu, baidās piedalīties rotaļās. Neiet prom no skolotājas.	Viens no šiem bērniem ir no krievvalodīgo ģimenes un viens ir no nelabvēlīgas ģimenes, kas varētu būt iemesls bērnu bailēm iet rotaļās.
Intonācijas uztvere		Spēj aptuveni atkārtot dzirdēto intonāciju	Novērojums		